

# Tyrimų žurnalistikos kokybė Lietuvoje: *LRT* ir *15min* tyrimų analizė

Vaidota Majūtė

Vilniaus universiteto  
Komunikacijos fakultetas  
[vaida.majute@gmail.com](mailto:vaida.majute@gmail.com)  
<https://ror.org/03nadee84>

**Santrauka.** Straipsnyje nagrinėjama tyrimų žurnalistikos kokybės samprata, vadovaujantis literatūros analize, formuluojami tyrimų žurnalistikos kokybės kriterijai, kuriuos taikant įvertinama bei palyginama dviejų Lietuvos tradicinės žiniaslaidos priemonių – *LRT* ir *15min* 2022 ir 2023 metais atliktų žurnalistinių tyrimų kokybė, atskleidžiami tyrimų kokybę lemiantys veiksniai, pateikiami tyrimų žurnalistikos srityje dirbančių žurnalistų požiūriai į žurnalistinių tyrimų kokybę bei jos prielaidas ir iššūkius. Tyrime taikyta metodų trianguliacija, derinant turinio analizės metodą bei kokybinio interviu metodą.

Tyrimo išvados atskleidžia analizei atrinktų žurnalistinių tyrimų kokybės lygį, trūkumus, privalumus bei perspektyvas kokybei tobulinti.

**Pagrindiniai žodžiai:** žurnalistikos kokybė, tyrimų žurnalistika, tyrimų žurnalistikos kokybės kriterijai, žurnalistinių tyrimų kokybė

## Quality of Investigative Journalism in Lithuania: Analysis of Research by Public Broadcaster *LRT* and News Portal *15min*

**Summary.** The article formulates criteria for the quality of investigative journalism based on the literature analysis, which are used to assess and compare the quality of investigations conducted in 2022 and 2023 by two traditional Lithuanian media

Received: 05/06/2024. Accepted: 09/01/2024

Copyright © 2023 Vaidota Majūtė. Published by Vilnius University Press. This is an Open Access article distributed under the terms of the [Creative Commons Attribution Licence \(CC BY\)](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited.

*outlets – the public broadcaster LRT and the commercial news portal 15min. The author reveals a journalistic view of the quality of research, showing similarities and differences in approaches; having assessed five studies in both media outlets and the responses of journalists, she emphasizes that some investigations lack an objective balance of sources, and the investigations do not always meet high standards and methods.*

**Keywords:** *quality of journalism, investigative journalism, quality criteria for investigative journalism, quality of journalistic investigations*

## Įvadas

Kokybiška žurnalistika yra reiškinys, be kurio negali būti demokratijos, nes ji užtikrina galimybę piliečiams priimti geresnius sprendimus, o valdžią įpareigoja būti atsakingesnę. Tyrimų žurnalistikos, kaip visuomeninio valdžios kontrolės įrankio, plėtojimas yra būtinas, siekiant mažinti korupciją, didinti viešojo gyvenimo skaidrumą.

Internetas ir skaitmeninė revoliucija lėmė nemenkų iššūkių ir tyrimų žurnalistikai. Skaitmeninio, skubančio, pramoginio – vartotojiško pasaulio šviesoje tyrimų žurnalistika ėmė atrodyti pernelyg lėta, neprognozuojama, imli laikui, brangi ir neefektyvi (*Global investigative journalism network*, 2017). Šios žurnalistikos vertė visuomenei yra ypač tinga, tačiau ją vertę įrodyti nelengva. Diskutuojant, ar galima išmatuoti žurnalistikos kokybę ir kaip tai padaryti, atsakymai priklauso nuo to, kaip apibrėžiame kokybę. Kokybė yra subjektyvi sąvoka, priklausanči nuo interesų, žinių, prioritetų, netgi politikos. Sprendimas, ką laikome kokybe, priklauso nuo kultūrinių, socialinių, ekonominių pagrindų, išsilavinimo ir t.t. (*Vehkoo*, 2010). Taigi nagrinėdami tyrimų žurnalistiką Lietuvoje svarstome ir kokybės problemą.

## Žurnalistikos kokybės samprata

Įvairūs mokslininkai išreiškia skirtingus požiūrius, kokie yra žurnalistikos kokybės elementai. Dažniausiai nurodomi yra tikrumas, aktualumas, priimtinumas, balansas, aiškumas, išbaigtumas, įvairovė, faktinis

pagrįstumas, nešališkumas, teisėtumas, objektyvumas, profesionalumas, tiesa (*Bachmann, Eisenegger, & Ingenhoff, 2021*). McQuailas teigė, jog nėra universalių vertinimo kriterijų ir daugumos pasirinktųjų aktualumas kinta priklausomai nuo aplinkybių, laiko ir vietos (*Bachmann et al., 2021*).

Vadovaujantis Jeffrey Scheueriu, išskiriami 3 pagrindiniai kokybiškos žurnalistikos elementai:

- 1) Moralinis *tiesos* imperatyvas;
- 2) Intelektualinis *konteksto* imperatyvas;
- 3) Institucinis/politinis *nepriklausomumo* imperatyvas.

Tiesa – ypatingas žurnalistikos bruožas, atskiriantis ją nuo fikcijos, viešųjų ryšių, propagandos, gandų, politikos verpetų. Žurnalistikos kokybei nepakanka tiesiog atsakyti į klausimus *kas, kada, ką, kur*. Reikia paaiškinti, *kaip* ir *kodėl*, pateikti naujienos kontekstą. Nepriklausomumas reiškia laisvę nuo išorinės įtakos ir kontrolės (*Vehkoo, 2010*).

Svarbus šaltinis žurnalistikos kokybei apibrėžti yra žurnalistų etikos kodeksai, kurie daugelyje valstybių ir žiniasklaidos organizacijų yra panašūs. Etikos kodeksai nustato taisykles ir principus apie žurnalistų profesinį statusą, informacijos rinkimą ir skelbimą, skirtumus tarp viešo ir privataus ir pan.

Hugo de Burghas į žurnalistikos kokybę siūlo žvelgti per redakcinio turinio prizmę arba per žurnalisto taikomus metodus. Kokybiška žurnalistika aprėpia žurnalistinį darbą, atliktą pagal gerąją žurnalistų veiklos profesinę praktiką ir laikantis etikos kodeksų. Žurnalisto reputacija ir patirtis yra reikšminga. Specialių įgūdžių turėjimas (pvz., specialieji mokymai, užsienio kalbos žinojimas), taip pat konsultacijos su specialistais (pvz., finansininkais – finansiniuose tyrimuose) užtikrina žurnalistikos kokybę ir teisinę apsaugą. Taip pat svarbu turėti įrodymų – užrašus, įrašus ir pan. (De Burgh, 2008, p. 119).

Normatyviniu požiūriu tyrimų žurnalistika neturi kuo išsiskirti: jai taikomi tie patys žurnalistikos standartai ir bendrieji etikos reikalavimai. Tyrimų žurnalistikai nėra daroma kažkokių išimčių ar formuluojamos papildomos gairės ir taisyklės (*Eijk, 2005, p. 13*). Bendras tyrimų

žurnalistikos apibrėžimas yra „sekanti kažką, kas norima paslėpti“, nors ne visa, kas norima paslėpti, verta ėjimo paskui. Pagrindinis požymis, išskiriantis tyrimų žurnalistiką ir nusakantis, ar verta sekti pavymui, yra viešasis interesas (De Burgh, 2008, p. 15).

H. de Burghas mano, kad svarbu skirti tyrimų žurnalistiką nuo naujienų žurnalistikos. Pastaroji yra reaktyvi, t.y. ieško ir aprašo svarbiausius šios dienos, šiai dienai aktualius įvykius. Tyrimų žurnalistika yra labiau ištęsta laike, niūresnė ir nuobodesnė, ji būtinai yra susijusi su korupcijos, neteisėtumo reikalais – tuo, ką yra sudėtinga atrasti, įrodyti ir atskleisti publikai. Minėtą skirtį lemia nagrinėjimų gylis (De Burgh, 2000, p. 156).

Šaltiniai dažnai mini ir tokias tyrimų žurnalistikos ypatybes, jog tai informacija apie skandalus arba apie paslaptis (Eijk, 2005, p. 12). Mokslinėse ar analitinėse diskusijose keliami klausimai, kokie žurnalistinio darbo elementai žurnalistikai suteikia epitetą „tiriančioji“. Šių diskusijų idėja yra ta, kad tyrimų žurnalistika yra aukštesnė žurnalistikos rūšis, šalia bendrųjų reikalaujanti papildomų žurnalistikos kriterijų (Eijk, 2005, p. 13).

Australijos mokslininkė A. Carson taip pat pripažįsta, kad tyrimų žurnalistikos sąvoka neturi universalios apibrėžimo. Įvairiais laikotarpiais ši rūšis būdavo apibūdinama įvairiai: „sarginis šuo“ (angl. *watchdog*), purvo mėžimas (angl. *muckraking*), ketvirtoji valdžia, detektyvinis reportažas, gynimo reportažas, priešiška žurnalistika, viešojo intereso žurnalistika, kokybiška žurnalistika, gilioji žurnalistika, kt. (Carson, 2020). T. Harcupas (2004) apibendrina, kad tyrimų žurnalistika yra aiškinama kaip esminis demokratijos elementas, šou verslo subdivizija, kaip gėrio prieš blogį naratyvas, elitinė žurnalistikos rūšis, kuria mažai domisi eiliniai piliečiai. Vis dėlto tikrinti informacijos teisingumą – būtinas ir esminis tyrimų žurnalistikos bruožas (Carson, 2020), kadangi didžiausias iššūkis žurnalistui – gebėjimas abejoti savojo pasakojimo tiesa.

Tyrimų žurnalistikos kokybę gali užtikrinti kompleksas vienas su kitu susijusių veiksnių:

- Tyrėjo asmeninių savybių ir kompetencijų rinkinys (nuolat abejojančiam šaltinio patikimumu; užrašant kiekvieną tyrimo žingsnį ir gaunant nepriklausomą patvirtinimą);
  - Išorinės sąlygos (visuomenės interesas ir susidomėjimas, finansavimas, bendradarbiavimas, informacijos prieinamumas ir žodžio laisvės užtikrinimas);
  - Vidinės sąlygos (laikas ir ištekliai, šaltiniai, redakcijos palaikymas).
- Apibendrinant galima teigti, kad kokybiški žurnalistiniai tyrimai turi būti:
- Patikimi (pranešti tiesą, pagrįstą faktais ir įrodymais);
  - Visuomenei reikšmingų temų (atspindindintys viešąjį interesą);
  - Plačiai prieinami ir patrauklūs visuomenei (tiksliai, aiškiai, suprantamai, įdomiai pateikti).

## Žurnalistinių tyrimų kokybės kriterijai

Siekiant apibrėžti, kas yra kokybiškas žurnalistinis tyrimas bei atriboti jį nuo rinkoje patiekiamų kvazi žurnalistinių tyrimų, galima teigti, kad:

- *pirma*, kokybiškas žurnalistinis tyrimas yra tada, kai jis atitinka žurnalistikos rūšį identifikuojančius požymius;
- *antra*, kokybiškas žurnalistinis tyrimas turi atitikti bendruosius žurnalistikos principus ir standartus, suformuluotus žurnalistų etikos kodeksuose.

Pagrindiniai tyrimų žurnalistiką identifikuojantys požymiai yra šie:

- 1) **Viešasis interesas**, kurį apibūdina temos socialinis reikšmingumas ir aktualumas visai ar didelei visuomenės daliai, atskleidžiantis ir parodantis egzistuojančią neteisę, daromus pažeidimus, korupciją, sisteminių blogių, darantį žalą visuomenei ar pakertantį pasitikėjimą valdžia ar institucijomis, siekiant tai sustabdyti ar pakeisti į gera.
- 2) **Aktyvios žurnalisto kiekybinės ir kokybinės pastangos** atskleisti tiesą ir įrodyti daromus pažeidimus ar egzistuojančią blogį, atspindimos originaliu asmeniniu indėliu, gausiu šaltinių kiekiu ir įvairove, gilia reiškinio analize ir kritiniu požiūriu, konteksto parodymu, at-

liktais veiksmais ir įdėtu darbu ieškant, tikrinant informaciją bei renkant ir fiksuojant duomenis ir įrodymus, reikalingus tiesai ir faktams pagrįsti.

- 3) **Pokyčiai**, vedantys į geresnę visuomenę, pasireiškiantys tyrimų patikrintomis viešomis diskusijomis, keičiančiomis nusistovėjusius požiūrius bei įsitikinimus, atliekamais patikrinimais, teisės saugos tyrimais, pritaikomomis sankcijomis, teisėkūros reformomis.

Galima išskirti tokius kokybišką žurnalistinį tyrimą identifikuojančius bendruosius kriterijus:

- 1) **Objektyvumas**, pasireiškiantis per moralinį imperatyvą tiesai, įrodymais ir duomenimis (bet ne prielaidomis ar nuomonėmis) pagrįstus faktus ir teiginius, darbą su šaltiniais, tikrinant informaciją, žurnalisto nešališkumą, neutralumą įreminant pasakojimą, balansą, užtikrinantį požiūrių įvairovę bei pastangas juos vienodai atspindėti;
- 2) **Šaltinių įvairovė** ir nepriklausomumas reikalauja pateikti kuo daugiau tarpusavyje nesusijusių asmenų nuomonių, liudijimų, atspindinčių skirtingas šalių pozicijas bei leidžiančias pažvelgti į problemą įvairiais pjūviais;
- 3) **Suprantamumas**, kuris reiškia, kad tyrimo tema turi būti pateikta aiškiai, nuosekliai ir suprantamai vartotojui, neturinčiam išankstinių žinių apie tyrimo objektą;
- 4) **Tikslumas**, reiškiantis, kad tyrime nurodomi faktai, citatos, nuomonės turi būti pateikiami tiksliai, išliai, nedviprasmiškai, jų neiškraipant, nepakeičiant jų pirminės prasmės;
- 5) **Pagrįstumas ir patikimumas** reikalauja žurnalistą nuolat abejoti šaltiniais ir juos kruopščiai ir atidžiai tikrinti, kiekvieną faktą, teiginį pagrįsti patikimais šaltiniais ar šaltinių daugetu;
- 6) **Išsamumas ir išbaigtumas** reiškia, kad žurnalistinis tyrimas nepalieka neatsakytų klausimų, tyrimo problema analizuojama išsamiai, giliai ir visapusiškai, atskleidžiamas platesnis kontekstas, parodomas problemos mastas, sąsajos, priežastys, pasekmės;

- 7) **Tyrimo suredagavimo ir pristatymo būdas ir stilius** turėtų būti patrauklus ir įdomus vartotojui, atliktas naudojant šiuolaikines technologijas, multimedijas, hipernuorodas, sklandžia kalba, sudarant galimybę vartotojų interaktyvumui – nuomonėms, diskusijoms, papildomiems duomenims pateikti.

Tokia tad teorinė kokybės charakteristika.

## **LRT ir 15min tyrimų analizė ir palyginimas**

Dvi Lietuvos medijų sistemos nacionalinės organizacijos – visuomeninis transliuotojas *LRT* ir komercinis naujienų portalas *15min* yra įsteigę žurnalistinių tyrimų skyrius. Pagal KANTAR paskelbtus *Metrix* interneto auditorijos matavimo rezultatus 2023 m.<sup>1</sup>, tiek interneto portalas 15min.lt, tiek LRT naujienų portalas lrt.lt patenka į labiausiai lankomų interneto puslapių Lietuvoje TOP 10 (pvz., 2024 sausio mėn. 15min.lt – 5 vieta, lrt.lt – 8 vieta), bei tarp populiariausių naujienų svetainių (pvz., sausio mėn. dalijasi atitinkamai 2 ir 3 vieta). Tai, kad žiniasklaidos organizacija turi atskirą tyrimų skyrių, gali būti vertinama kaip rinkodaros dalykas, tačiau tai rodo motyvą ir kryptingumą turėti ir sudėtingiausią žurnalistikos rūšį.

*LRT* yra pelno nesiekianti viešojo įstaiga, kurios vienintelė savininkė yra valstybė. *LRT* yra išlaikoma iš valstybės biudžeto, kurį nustato Seimas<sup>2</sup>. *15min* – uždaroji akcinė bendrovė, privati pelno siekianti organizacija, išsilaikanti iš savo produkcijos ir reklamos.

*15min* tyrimų skyriuje, įsteigtame 2015 metais, analizuojamu 2022–2023 metų laikotarpiu dirbo 3 žurnalistai: skyriaus redaktorė Jūratė Damulytė, tyrimų žurnalistai Gabrielė Navickaitė ir Vidmantas Balkūnas. Per 2022–2023 metus paskelbta 12 atliktų tyrimų. Vidutiniškai per metus atliekami 6 tyrimai. Vienam žurnalistui vidutiniškai per metus

<sup>1</sup> KANTARMetrix interneto auditorijos tyrimo rezultatai 2023 m. <https://www.kantar.lt/lt/news/kantarmatrix-interneto-auditorijos-tyrimo-rezultatai-2023-m/>

<sup>2</sup> Lietuvos Respublikos Lietuvos nacionalinio radijo ir televizijos įstatymas, (1996 m. spalio 8 d. Nr. I-1571). <https://e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.1559303036A8/asr>

tenka 2 tyrimai. Vidutinė vieno tyrimo trukmė yra 6 mėnesiai. 12 tyrimų pateikiami ir išdėstomi įvairiomis formomis (tekstais, vaizdo, garso įrašais, nuotraukų galerija) 81 publikacijoje.

*LRT* Tyrimų skyriuje, veikiančiame nuo 2018 metų, dirba 5 žurnalistai: Mindaugas Aušra, Jurgita Čeponytė, Rūta Juknevičiūtė-Simonavičienė, Jurga Tvaskienė ir skyriui vadovaujanti Indrė Makaraitytė. 2022–2023 m. laikotarpiu *LRT* interneto portale yra paskelbę 54 tyrimus (iš viso 62 publikacijos). Iš jų – 12 tyrimų, t.y. 22 proc., yra tarptautiniai, atlikti bendradarbiaujant su užsienio kolegomis ir/ar žurnalistinių tyrimų organizacijomis. Vidutiniškai per vienerius metus penki skyriuje dirbantys žurnalistai atlieka 27 tyrimus. Vienam žurnalistui vidutiniškai per metus tenka 5,4 tyrimų. Vidutinė vieno tyrimo trukmė yra 2,2 mėn.

*LRT* pasižymi tyrimų kiekybe. Lyginant su *15min*, jų atliekama žymiai daugiau: 2022–2023 metų laikotarpiu *LRT* atliko 4,5 karto daugiau tyrimų nei *15min*. Vienas *LRT* tyrimų žurnalistas vidutiniškai per metus atlieka 2,7 karto daugiau tyrimų nei *15min* tyrimų žurnalistas, o vieno *LRT* atlikto tyrimo vidutinė trukmė yra 2,7 karto trumpesnė nei *15min* vidutinė vieno tyrimo trukmė.

Siekiant palyginti *LRT* ir *15min* atliktų žurnalistinių tyrimų kokybę, apibrėžta tyrimo imtis – netikimybinė, tikslinė atranka. Atrinkti žurnalistiniai tyrimai, turintys tam tikrų bendrumų, panašumų, pasirenkant atrankos kriterijumi tyrimo tematiką. Tyrimui atrinkti po penkis *LRT* ir *15min* 2022–2023 metais atliktus darbus korupcijos, apgaulės, nelegalios ar destruktivios veiklos temomis, kadangi būtent šios temos yra centrinė tyrimų žurnalistikos ašis. Atrenkant analizei tyrimus vadovautasi temos artimumo kriterijumi, t.y. renkamasi analizuoti tyrimus, kurių tema yra geografiškai artimesnė ir suprantamesnė plačiajai visuomenei (nesirenkama analizuoti tarptautinių tyrimų, atliktų su užsienio partneriais, galimai turinčių platesnį kontekstą ir vartotojui geografiškai tolimesnių). Kadangi *LRT* atliktų tyrimų skaičius lyginant su *15min* yra žymiai didesnis, *LRT* tyrimų atrankoje taikomas papildomas tyrimo „populiarumo“ kriterijus – atrenkamos publikacijos, sulaukusios daugiau nei 1000 skaitytojų pasidalinimų socialinėje platformoje Facebook.

Taikant anksčiau nurodytus kriterijus, buvo atrinkti ir kokybinės turinio analizės metodu išanalizuoti *LRT* ir *15min* atlikti šie žurnalistiniai tyrimai:

| <b>LRT tyrimai</b>                                                                                                      | <b>15min tyrimai</b>                                                                                     |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| Bažnyčios verslo paslaptys: pelnėsi iš naudotų karstų perpardavinėjimo (FC – 2736)                                      | Kyšių instruktoriai: kaip vairavimo egzaminai išlaikomi jiems nesiruošus                                 |
| Lietuvos „penktoji kolona“: Rusijos propagandą platina šeimos gynėjai, sektos ir knygų apie Staliną leidėjai (FC- 5434) | Šiukšlių pagrindis: greitai, pigiai, nelegaliai                                                          |
| Neskaidrioje žemės privatizavimo schemoje – Kauno mero šeima (FC – 3863)                                                | Narkotikai paaugliams – per pusvalandį: 15min eksperimentas atskleidė, kaip vaikams parduodami kvaišalai |
| Uspaskicho ir Blažytės fondų pinigai – „nesisteminėms nuomonėms“ platinti (FC - 1684)                                   | Baigiamieji darbai už pinigus: šešėlyje sukasi šimtai tūkstančių eurų                                    |
| Pažeidimų Lietuvoje niekas nematė: už mažoms įmonėms skirtą paramą – „Vičiūnų“ kiaušinių gamyklos (FC – 2880)           | „Išjungtas“ melo detektorius: A. Stončaitis ir jo ryšių paslaptys                                        |

Atrinkti žurnalistiniai tyrimai buvo įvertinti kokybinės turinio analizės metodu, taikant anksčiau nurodytus kokybiško žurnalistinio tyrimo kriterijus. Buvo tirama, ar:

- Konkretus žurnalistinis tyrimas atitinka tyrimų žurnalistikos kriterijus (temos reikšmingumo ir viešojo intereso, aktyvių žurnalistų pastangų ir pokyčio<sup>3</sup>) ir yra priskirtinas tyrimų žurnalistikos sričiai;

<sup>3</sup> Kadangi realus tyrimo poveikis yra neišmatuojamas, žurnalistinio tyrimo analizėje apsiribojama poveikį vertinti tik kaip objektyviai apčiuopiamą, viešai matomą ir iškomunikuotą rezultatą iš žiniasklaidoje paskelbtos informacijos. Todėl poveikio įvertinimas

- Konkretus žurnalistinis tyrimas atitinka bendruosius žurnalistikos kokybės kriterijus (objektyvumo, šaltinių skaičiaus ir įvairovės, suprantamumo, tikslumo, pagrįstumo ir patikimumo, išsamumo ir išbaigtumo, tyrimo suredagavimo ir pristatymo būdo ir stiliaus).

## Tyrimo rezultatai

**Temos reikšmingumas ir viešasis interesas.** *LRT* atliktų tyrimų tematika praktiškai visais analizuotais atvejais yra reikšminga ir aktuali visuomenei, atitinkanti viešąjį interesą. Tyrimais analizuojami institucijų, politikų, verslininkų apgaulės, nesąžiningumo, kenkėjiškos antivalstybinės veiklos atvejai, kurie yra visuomenėje nepageidautini, tačiau iš esmės nėra nelegalūs, neteisėti ir dėl to nėra labai slapti ir slepiami. 4 iš 5 *LRT* analizuotų tyrimų neatskleidė nusikaltimo, nusižengimo, nelegalios veiklos, už kurią galimas ne tik moralinis pasmerkimas, tačiau ir reali teisinė atsakomybė. Dviejų tyrimų temos (apie žemės grąžinimo procedūras ir Europos paramos skyrimą) labiau atskleidžia egzistuojančias sistemos ydas, teisės spragas, kuriomis apsikrieji gali pasinaudoti. Du tyrimai (apie „penktąją koloną“ ir žymių veikėjų paramą nesisteminėms nuomonėms remti) yra daugiau informacinio-analitinio pobūdžio darbai.

Šiame darbe analizuoti *15min* tyrimai pasižymėjo originalumu ir išskirtinumu. 4 iš penkių analizuotų tyrimų pagal savo mastą, temos reikšmingumą, gylį, žurnalistų pastangas temą atskleisti gali būti pagrįstai laikomi žurnalistiniais tyrimais. Tyrimų temos yra reikšmingos ir aktualios visuomenei bei atitinka viešąjį interesą. Visos tyrimuose atskleistos problemos (narkotikų prekyba, kyšininkavimas, aplinkosaugos pažeidimai, prekyba diplomais, piktnaudžiavimas tarnyba) yra susiję ne tik su neigiamu moraliniu vertinimu, bet ir realiais teisės pažeidimais, už kuriuos gali būti taikoma atsakomybė.

---

nepretenduoja į visišką tikslumą, nes tam tikros poveikio priemonės po atlikto žurnalistinio tyrimo realiai galėjo būti taikomos, tačiau apie tai nebuvo visuomenei plačiai paskelbta, arba tyrimas gali turėti nematomą poveikį, žvelgiant iš laiko perspektyvos (pvz., visuomenės požiūrio pokytis).

**Žurnalistų pastangos.** *LRT* žurnalistų, atlikusių analizuotus tyrimus, pastangos nėra išsamiai atspindimos. Gali būti, kad tyrimui atlikti yra įdėta daug darbo ir pastangų, bet tai neatsispindi tyrimą pristatant. Gana dažnas ir įprastas, aptiktas visuose analizuotuose tyrimuose, yra tvirtinimas, kad žurnalistas bandė susisiekti su tyrime minimais asmenimis, bet nepavyko. Tai kelia abejonių, ar išties žurnalisto pastangos buvo aktyvios ir nuoširdžios, o ne formalios ir nepakankamos. Labiau siai žurnalistų pastangos ir įdėto darbo kiekybė bei kokybė matomos tyrime apie „penktąją koloną“. Žurnalisto darbas galėtų būti skaidresnis.

*15min* keturiuose iš penkių analizuotų tyrimų atskleidžiamos reikšmingos žurnalistų pastangos, rodančios kokybinius ir kiekybinius veiksmus, skirtus šaltinių paieškai, informacijos rinkimui, stebėjimui, analizei. Vienas tyrimas apie perkamus universitetų diplomus kritikuotinas stipriau dėl atitikimo tyrimų žurnalistikai taikomiems kriterijams, ir yra priskirtinas analitinės žurnalistikos rūšiai. Nelegalia veikla užsiimantieji liko saugūs su konfidencialaus šaltinio vaidmeniu ir iš jų nebuvo pareikalauta atsakomybės. Panašiai yra ir tyrime apie narkotikus, kur pažeidėjai – narkotikų prekeiviai yra „pričiumpami“ ir paleidžiami toliau veikti, tarsi įspėjant juos kitą kartą būti atidesnius.

**Poveikis.** Poveikio prasme dauguma analizuotų *LRT* atliktų tyrimų matomu poveikiu bei inicijuotais ar įvykusiais pokyčiais nepasižymėjo. Išskirtinas vienas tyrimas, t.y. apie bažnyčios verslą prekiaujant naudotais karštais, kuris sukėlė tam tikrus pastebimus pokyčius – atsakingų vadovų atsistatydinimą, procedūras dėl mobingo darbe, baudos skyrimą, pradėta bažnytinė vidaus patikrinimo procedūra, teisės saugos tyrimas, pinigų apgautiems asmenims gražinimas.

Kalbant apie tyrimų poveikį, *15min* žurnalistai savo darbo standartuose laikosi moto „nepaleisti temos“. Atlikus ir pristačius tyrimą, žurnalistai ir toliau deda pastangų, domisi, klausia institucijų, kas yra daroma, atlikdami prievaido ir institucijų motyvatoriaus veikti funkciją, apie vyksmą nuolat informuoja visuomenę. Savo atkaklumu ir pastangomis žurnalistai siekia temą eskaluoti ir siekti pokyčio, rezultato, daryti spaudimą atsakingiems asmenims, kad imtųsi konkrečių veiksmų

(sprendimų) ir problemą spręstų. Tad dauguma atliktų tyrimų sulaukė nemažai tiek visuomenės, tiek atsakingų institucijų dėmesio ir rezultatų, pradedant diskusijomis, atleidimu iš pareigų, baigiant įvairiais teisėtvarkos tyrimais ir teisės aktų pakeitimų inicijavimu. Daugiausia poveikio sulaukė korupcijos „Regitroje“ tema, taip pat nelegalių sąvartynų tema, pastebėtas sujudimas ir narkotikų platinimo tema. Matomo poveikio bei rezultato kol kas nesulaukė tyrimai apie politiko A. Stončaičio patikimumą bei apie aukštojo mokslo diplomų pirkimą.

Du iš penkių *LRT* analizuotų žurnalistinių tyrimų galėtų būti vertinami kaip atitinkantys tyrimų žurnalistikos kriterijus (t.y. bažnyčios veiklos tyrimas ir žemės grąžinimo procedūrų neskaidrumas Kauno m. savivaldybėje). Tyrimas apie „penktąją koloną“, nors ir pasižymi išskirtinumu ir kitais kokybiniais kriterijais, tačiau labiau atitinka analitinės, o ne tyrimų žurnalistikos publikaciją, kadangi yra panašesnis į duomenų analizę ir apžvalgą, o ne sisteminio blogio atskleidimą, ir savo esme nėra orientuotas į pokytį, kaip esminį tyrimų žurnalistikos bruožą. Du analizuoti tyrimai (apie „Vičiūnų grupės“ pasinaudojimą smulkiajam verslui skirta parama bei V. Uspaskicho paramą nesisteminėms nuomonėms remti) turi reikšmingų daugumos kriterijų atitikties trūkumą, kurie sudaro prielaidas šių darbų nepriskirti tyrimų žurnalistikos rūšiai.

Keturi iš penkių analizuotų *15min* darbų pagal mastą, temos reikšmingumą, gylį, žurnalistų pastangas temą atskleisti gali būti pagrįstai laikomi žurnalistiniais tyrimais. Tačiau publikacija apie nelegalų diplomų pirkimą labiau atitinka ne tyrimų žurnalistikos, bet analitinės žurnalistikos straipsnio žanrą.

**Objektyvumas.** Objektyvumu visi *LRT* tyrimai charakterizuotini tik iš dalies. Pozityviausiai objektyvumo prasme vertintina paties žurnalisto pozicija – jis atrodo pakankamai neutralus, neperšantis nuomonės, vertinimo; jei ir išreiškia kritinį požiūrį, tai turint pagrindą. Trūkumą turi faktų pagrindimo nurodymas: daugeliu atvejų pasitaiko teiginių, kurie nepagrįsti šaltinių duomenimis (o jei ir yra pagrįsti, tai tyrime to negalima įskaityti ir suprasti). Visi analizuoti tyrimai pasižymi balanso trūkumu: juose nėra užtikrinama požiūrių įvairovė, neskiriama

pakankamai dėmesio surasti ir išgirsti kitokias nuomones, alternatyvias pozicijas.

*15min* tyrimuose objektyvumas daugeliu atvejų yra užtikrinamas, išlaikant žurnalisto nešališkumą, neutraliai pateikiant klausimus, siekiant balanso, atspindint įvairias pozicijas, taip pat faktus bei teiginius pagrindžiant konkrečiais duomenimis. Sudėtinga vertinti žurnalisto nešališkumą ir neutralumą, kai jis pats dalyvauja eksperimente, siekiančiame demaskuoti nelegalią veiklą, nes tuo metu žurnalistas tampa šališkas, siekiantis kompromituoti, provokuoti. Keletu atvejų tyrimuose pritrūko faktų pagrįstumo.

**Suprantamumas.** Dauguma *LRT* analizuotų darbų pateikti skaitytojui aiškiai ir suprantamai, tinkamai ir nedviprasmiškai vartojant kalbines sąvokas ir raiškas. Tam tikrais atvejais dėl konteksto trūkumo kai kurios tyrimo dalys ar teiginiai vartotojams, neturintiems išankstinių žinių apie tyrimo objektą, gali būti nepakankamai supraciuoti (pvz., tyrimas apie „penktąją koloną“, tyrimas apie V. Uspaskicho ir J. Blažytės paramą nesisteminėms nuomonėms).

*15 min.* tyrimai yra suprantami ir pateikti aiškiai, nuosekliai, laikantis profesionalumo standartų, užtikrinant kalbos kultūrą.

**Tikslumas, patikimumas ir pagrįstumas.** Trys iš penkių *LRT* analizuotų darbų yra pateikti tiksliai, faktai yra pagrįsti šaltiniais, nėra pagrindo abejoti informacijos patikimumu. Tačiau kituose dviejuose darbuose (apie bažnyčios veiklą bei apie paramą nesisteminę nuomonę) galima rasti tam tikrų trūkumų, kuomet pasigendama aiškaus teiginių pagrindimo, yra dviprasmybių, keliančių abejonių tyrimo patikimumu.

Analizuojant *15min* tyrimų tikslumą, patikimumą ir pagrįstumą, galima atrasti spragų, prielaidų ar nepakankamai įrodytų teiginių, tačiau tokie trūkumai yra nedažni. Tikslinga siekti tyrimus atlikti taip, kad kiekvieną tyrimo teiginį būtų galima apginti konkrečiu įrodymu, šaltiniu, argumentu bei nepalikti vietos galimam šališkumui ar abejonei.

**Šaltinių skaičius ir įvairovė.** Daugiau nei pusę analizuojamų *LRT* tyrimų nepasižymi dideliu šaltinių skaičiumi ir jų įvairove. Vienas tyri-

mas turi daugiau nei dešimt aiškiai įvardintų šaltinių (apie bažnyčios veiklą), o dar vienas tyrimas pasižymi išskirtinai dideliu šaltinių skaičiumi, kur jų minima daugiau nei 100 (tyrimas apie „penktąją koloną“). Apskritai šaltinių įvairovė, turinti atskleisti skirtingas nuomones ir požiūrius, gana skurdi.

*15min.* tyrimai pasižymi nemažu šaltinių skaičiumi, dauguma atvejų skaičiuojami dešimtimis. Mažesniu šaltinių skaičiumi bei įvairove pasižymi tyrimas apie diplomų pirkimą. Šaltinių įvairovė daugeliu atvejų yra užtikrinama, ieškoma įvairiai, skirtingoms šalims (pusėms) atstovaujančių ir tarpusavyje nepriklausomų, nesusijusių šaltinių. Gana didelis šaltinių anonimiškumas – tai būdinga tyrimų žurnalistikai. Visgi dominuojantis anonimiškumas kenkia tyrimo pagrįstumui bei patikimumui, jei šaltinių liudijimai nepatvirtinami papildomais įrodymais.

**Išsamumas, visapusiškumas ir išbaigtumas.** Beveik visi analizuoti *LRT* tyrimai tam tikrais požiūriais gali būti kritikuojami dėl išsamumo, visapusiškumo ir išbaigtumo trūkumo. Kai kurie tyrimai parodo platesnį problemos kontekstą; kai kuriems, priešingai, to labai trūksta. Kai kurie tyrimai kelia ir nepateikia atsakymų į papildomus klausimus, remiasi prielaidomis (pavyzdžiui, tyrime apie „nesisteminių“ nuomonių platinimą rašoma, kad „ne visų tekstų autoriai atrodo kaip tikri žmonės“ – neaišku, ar iš tiesų tai netikros paskyros, ar tik galimai; tyrime apie naudotų karstų perpardavimą neaišku, ar darbuotojai yra mobingo aukos, ar nesąžiningo elgesio bendrininkai: „darbuotojai informacijos apie tai, kad negalima tam tikrų karstų parduoti kremavimui, neturėjo“; „darbuotojams išsiuntė ir perspėjimą, kad esą nuo 2021 m. rugpjūčio 1 d. Suvalkų krematoriumas nekremuos visų lakuotų karstų“). Kai kuriais atvejais tyrimai atrodo pakankamai išgildinti, tačiau balanso trūkumas ir negauti tam tikrų publikacijose minimų asmenų atsakymai į klausimus palieka kūrinius nepakankamai išbaigtus.

Analizuotoms *15min* publikacijoms būdingas platesnio konteksto atskleidimas, supažindinant vartotoją ne tik su problema, bet ir su šalutiniais susijusiais klausimais (pvz., tyrime apie narkotikus ne tik atskleidžiama narkotikų platinimo schema, bet ir supažindinama su po-

puliariais narkotikais, jų pavadinimais, poveikiu ir pan.). Kalbant apie tyrimų išsamumą ir išbaigtumą, du iš jų, manytina, visiškai atitinka šį kriterijų, t.y. tyrimas apie nelegalius sąvartynus bei korupciją „Regitroje“, kadangi – susidarome išpūdį – žurnalistai padarė viską, ką galėjo padaryti, o tolimesni veiksmai bei realūs pokyčiai priklauso nuo atsakingų institucijų. Tyrimai apie narkotikus ir politiko A. Stončaičio ryšius ir patikimumą yra gana išsamūs, atskleidžiantys svarbius dalykus, tačiau neišbaigti, nes kyla papildomų klausimų: ką tai lemia, ką reikėtų daryti, kodėl tai vyksta, kas už tai atsakingas? Neišbaigtumas priskirtinas ir tyrimui apie diplomų pirkimą.

**Tyrimo pristatymas.** LRT tyrimų pristatymai įprastai pateikiami rašytine publikacija, iliustruota asociatyviomis nuotraukomis. Tyrimų pristatymo būdas nesudaro sąlygų vartotojų proaktyvumui, iniciatyvumui. Tyrimuose beveik nenaudojamos multimedijos, išskyrus tai, kad yra parengiami juos pristatantys vaizdo reportažai, skirti tyrimą pristatyti televizijoje. Deja, tuos reportažus galima rasti internete tik atlikus tikslinę paiešką (*LRT* mediatekos archyve, *youtube* kanale), ir jie niekaip nesusieti ir „neprišti“ prie tekstinės tyrimo publikacijos, paskelbtos *LRT* portale. Vienam iš tyrimų (apie „penktąją koloną“) yra parengtas net 33 min. trukmės vaizdo reportažas, gana išsamiai ir vaizdingai parodantis atliktą darbą. Tyrimuose nepateikiama nuorodų į susijusius straipsnius, vedančius skaitytoją į platesnį kontekstą. Kai kurie tyrimai yra pateikiami kartu su santrauka ir tai yra patogiu vartotojui. Trys iš analizuotų penkių kūrinių papildyti schemomis, grafikais, lentelėmis, padedant aiškiau suprasti ir susisteminti pateikiamą informaciją bei paverčiant skaitytojų tekstą patrauklesnį, aiškesnį.

*15min* tyrimų suredagavimas, pristatymo būdas ir stilius yra originalus, papildytas įvairiomis detalėmis, nuotraukomis, paveiksliukais, susirašinėjimais. Įprastinės publikacijos forma yra A. Stončaičio patikimumo tyrimas. Ypatingai išsiskiria darbai, kuriuose buvo taikyti retesni metodai – eksperimentas, infiltracija, naudotos slaptos kameros ar kitos technologijos, pvz., dronai: šiukšlių pogrindžio, „Regitros“ korupcijos bei narkotikų prekybos temose. Tyrimo vizualizavimas ir tiesioginis

demonstravimas yra patrauklus vartotojui, iškalbingas, nereikalaujantis papildomų paaiškinimų, interpretacijų, komentarų, tačiau ir įtraukus. Tyrimai taip pat atviri platesniam kontekstui, turintys nuorodas į susijusias publikacijas ta pačia tema: tai ypač patogu, kai tema atskleidžiama per viena kitą papildančių publikacijų daugetą.

## **Tyrimų žurnalistų požiūris į kokybę**

Atliekant tiriamąjį darbą kokybinio interviu būdu buvo apklausti keturi *LRT* ir trys *15min* tyrimų skyriuose dirbantys žurnalistai. Iš 3 *15min* tyrimų skyriuje dirbančių žurnalistų pakalbinti visi, t.y. 100 proc., o iš 5 *LRT* tyrimų skyriaus žurnalistų pakalbinti 4, t.y. 80 proc. Tad galima teigti, kad gauta informacija yra reprezentatyvi.

Tyrimų žurnalistikoje dirbančių žurnalistų interviu buvo siekiama pagal iš anksto suformuluotas klausimyno gaires surinkti atliekamam tyrimui reikšmingą informaciją, atskleidžiančią žurnalistų-tyrėjų profesionalumo ir patirties lygį, jų požiūrį į darbą, jo tikslingumą bei atliekamų tyrimų kokybę, darbo sąlygas ir prielaidas, turinčias įtakos atliekamų tyrimų kokybei, taip pat problemas, trukdančias atlikti tyrimus ir/ar užtikrinti jų kokybę.

*LRT* ir *15min* tyrimų skyriuose visi dirbantys žurnalistai turi aukštąjį universitetinį išsilavinimą. *LRT* skyriuje trys žurnalistai turi magistro laipsnį, vienas – bakalauro; *15min* skyriuje vienas žurnalistas magistro laipsnį, du – bakalauro. Iš trijų *15min* tyrimų žurnalistų visi turi žurnalistikos kvalifikaciją, o iš keturių *LRT* tyrimų žurnalistų trys turi žurnalistiko kvalifikaciją, o vienas – politikos mokslų. Visi *LRT* tyrimų skyriuje dirbantys kalbinti žurnalistai turi didesnę nei 10 metų žurnalistinio darbo patirtį (du iš jų – didesnę nei 20 metų patirtį) ir ne mažesnę kaip 6 metų patirtį tyrimų žurnalistikoje. *15min* visi žurnalistai turi 3 metų patirtį tyrimų žurnalistikoje, vienas iš jų – didesnę kaip 25 metų darbo patirtį žurnalistikoje. Surinkti duomenys rodo, kad analizuojamose žiniasklaidos organizacijose veikiančiuose tyrimų skyriuose dirba aukštą kvalifikaciją ir nemažos darbo patirties turintys žurnalistai – tai yra svarbi sąlyga tyrimų kokybei užtikrinti. Kita vertus, Lietuvoje išplitusio

masinės bakalauro politikos kontekste būtina pabrėžti: kiekvieno žurnalistinio tyrimo atveju apie darbuotojo įgūdžius bei gebėjimus sprendžia ir jo vadovas, o iš rezultato – ir vartotojai.

## Gero tyrimo samprata

Žurnalistų buvo paprašyta išskirti, jų manymu, geriausius 2022–2023 metais atliktus tyrimus ir paaiškinti, kodėl jie vertinami geriausiai.

LRT žurnalistas Mindaugas Aušra išskyrė 6 tyrimus (iš jų du buvo analizuoti šiame tyrime). Kriterijai, kuriais žurnalistas vadovavosi išskirdamas tyrimus kaip kokybiškiausius, buvo temos originalumas, idomumas, egzotiškumas (pvz., tyrimas apie bažnyčios verslą parduodant naudotus karstus apibūdinamas kaip „*labai neįprasta tema, labai žmogiška ir kartu gana baisi*“; istorija, kaip rusai, apeidami sankcijas, siekė per Palangą išgabenti lėktuvą, apibūdinama kaip „*egzotiška istorija*“; „*vieninteliai sugebėjome patikrinti*“, „*paviešiname tai, apie ką savo ataskaitose net nekalbėjo Valstybės saugumo departamentas*“) bei tyrimo poveikis (pvz., tyrimas apie „penktąją koloną“ visuomenei parodė tam tikrų protestuojančių asmenų tikrąsias intencijas bei jų sąsajas su Rusija, „*nustatyti faktai privedė prie Vyriausiosios tarnybinės etikos komisijos tyrimo ir finansų viceministro atsistatydinimo*“, „*privedė prie lėktuvą pilotavusio piloto atleidimo ir Lietuvos aviacijos reguliavimo pakeitimų*“, „*atskleista sankcijų spraga, po kurios muitinė ėmėsi tyrimo, sugriežtino automobilio eksporto tvarką, po ko sumažėjo pažeidimų atvejų*“).

LRT tyrimų skyriaus vadovė Indrė Makaraitytė į klausimą apie geriausių tyrimų įvardijimą tiesiogiai atsakyti nepanoro. Jos nuomone, „*pasakyti yra gana sudėtinga, nes vienaip tyrimai vertinami iš šalies, tačiau visai kitaip mes vertiname, nes tik mes žinome, kiek temai atskleisti reikėjo įdėti darbo ir kaip giliai ji buvo paslėpta. Skandalingiausiai nuskambėjusios temos dažnai nebūna sunkiai padaromos*“. Šiame atsakyme užkoduota, kad esminis gero žurnalistinio tyrimo kriterijus yra žurnalisto įdėtos pastangos ir darbas.

LRT žurnalistė Rūta Juknevičiūtė-Simanavičienė įvardijo devynis LRT atliktus darbus (1 iš jų pateko į tyrimo imtį), dauguma kurių buvo

susiję su nustatytų sankcijų Rusijai apėjimo schemų, Rusijos įtakų bei oligarchų veiksmų atskleidimu. Žurnalistės nuomone, būtent šie tyrimai „sulaukė institucinės reakcijos, padėjo atskleisti sankcijų apėjimą“, tai yra „ypač svarbu ir aktualu dabartiniame karo Ukrainoje kontekste“. Tad ši žurnalistė žurnalistinių tyrimų kokybės kriterijais laiko temos aktualumą bei tyrimo poveikį. Tiesa, R. Juknevičiūtė-Simanavičienė vienintelė išskyrė ir „konkurentų“ atliktus tyrimus ir, jos manymu, geriausiais laikytini „vienareikšmiškai „Prezidentas ir Pranešėjas“ knyga/istorija, taip pat 15min.lt tyrimas „Šiukšlių pagrindis“, <...> nes tai labai išsamūs, laiko ir kantrybės reikalaujantys darbai, turėję atgarsį ir reikšmę Lietuvoje“.

LRT žurnalistė Jurga Tvaskienė išskyrė septynis LRT atliktus žurnalistinius tyrimus (du iš jų buvo analizuoti šiame darbe). Išskyrė būtent tuos, kurie, žurnalistės nuomone, „sulaukė daugiausia reakcijų visuomenėje, juos citavo, dėl jų buvo keičiami pareigūnai, dėl jų visuomenė reikalavo atsakingų asmenų atsakomybės. Pažymėjau tyrimus, kurie padarė didžiausią įtaką visuomenėje“. J. Tvaskienė nurodo, kad „tyrimo tikslas yra parodyti, kas vyksta, kas už tai atsakingas, ir tuo tyrimu padaryti kaitą visuomenės požiūryje, sąmonėje ir supratime, <...> kriterijus yra pageidaujamas rezultatas“.

15min Tyrimų skyriaus redaktorė Jūratė Damulytė tarp geriausių tyrimų nurodė penkis (iš kurių 4 pateko į tyrimo imtį). Ji įvardijo, kad tyrimus vertina „pagal poveikį“. Žurnalistė teigia, kad „tyrimų žurnalistika siekiame ne tik informuoti, bet taip pat siekiame permainų. Visi tyrimai yra sulaukę tam tikro atgarsio. Poveikį matuoju tuo, kad, pvz., po mūsų tyrimo „Regitroje“ buvo pradėtas STT tyrimas, pareikšti įtarimai, berods, 12-ai asmenų, užvirė diskusijos institucijose, visuomenėje. Tema buvo kokybiškai atskleista“.

15min žurnalistė Gabrielė Navickaitė tarp geriausių savo darbų nurodė 2 (apie šiukšlių pagrindį ir korupciją „Regitroje“, kurie taip pat buvo atrinkti tyrimui). Žurnalistė aiškina, kad „tiriamoji žurnalistika yra ne tik apie publikavimą problemos, kas ką padarė ar kur yra įstatymų spragos, bet taip pat – ką su tuo daryti, ji orientuota į pokytį. Šie du tyrimai puikiai atspindi tą pokytį“. G. Navickaitės nuomone, tyrimų žurnalistika gali

siūlyti keisti įstatymų bazę, inicijuoti ir būti pretekstas tai daryti („*Ne tik kad šitas žmogus buvo nubaustas, bet spragos kažkurios buvo užpildytos ar bandytos užpildyti.<...> Svarbūs du dalykai: pranešti ir pokytis, t.y., kas atsitinka po tyrimo, ar tyrimas baigiasi publikacija, ar gyvena gyvenimą toliau ir stebim pokyčius.*“). Taigi žurnalistė gerą tyrimą sieja su jo poveikiu.

15min žurnalistas Vidmantas Balkūnas išskyrė vieną – nelegalių šiukšlių tyrimą, kuris buvo analizuotas šiam straipsniui parengti. Išskirdamas nurodo kelis kriterijus: technikos ir metodai, sisteminiai pokyčiai ir pateikimo forma. V. Balkūnas argumentuoja, kad tyrime „*pritaikytos šiuolaikinės technologinės priemonės, neįprasti metodai, analizuotos palydovinės nuotraukos, naudoti dronai, slapotos kameros, atliktas eksperimentas, sekimas. Iškeltų hipotezių ir faktų įrodymui pritaikyta visuma priemonių ir jų įvairovė prisidėjo prie kokybiško tyrimo atlikimo*“. V. Balkūnas taip pat nurodo, kad „*įvyko nemažai sisteminių pokyčių, įvesti apribojimai, pradėtas taikyti automobilių konfiskavimas, už vieną sąvartyną paskaičiuota didžiausia lig šiol žala gamtai – beveik 104 mln. eurų, pradėti teisėsaugos tyrimai*“. Ir kaip trečią gero tyrimo kriterijų žurnalistas įvardija jo pateikimo formą: „*buvo sukurtas dokumentinis filmas, vizualas dirgina emocijas ir per tai lengviau pasiekti žmones ir sukelti atoveiksmį, sprendimus ir atgarsius*“.

Apibendrinant atsakymus, galima teigti, kad dominuojantis gero tyrimo kriterijus yra jo **poveikis**, įtaka bei sisteminiai pokyčiai (jį paminėjo 6 iš 7 pašnekovų). Taip pat buvo įvardyti ir tokie kriterijai, kaip **temos įdomumas**, **reikšmingumas**, **aktualumas** (jį paminėjo 2 LRT žurnalistai), **žurnalistų įdėtos pastangos ir darbas** (jį paminėjo 2 LRT žurnalistai), **technikų ir metodų įvairovė** (jį paminėjo 1 15min žurnalistas) bei **tyrimo pateikimo forma** (jį paminėjo 1 15min žurnalistas). Pastebėtina, kad teoriniai kokybišką tyrimų žurnalistiką identifikuojantys kriterijai iš dalies atsispindi ir žurnalistų sampratoje apie tai, kurie kriterijai nusako gerą tyrimą. Tačiau apie tyrimų žurnalistikos temas žurnalistai kalba labiau abstrakčiai, neminėdami sąvokų „korupcija“, „sisteminis blogis“, „socialinė neteisybė“, „neteisėta veikla“ ir pan., kurios yra tyrimų žurnalistikos turinio ir paskirties esmė.

Iš 5 analizuotų LRT tyrimų 2 buvo LRT žurnalistų paminėti tarp vertinamų geriausiai, o iš 5 analizuotų 15min tyrimų 4 žurnalistų buvo priskirti į geriausių sąrašą. LRT žurnalistai tarp geriausių įvardino nemažai tyrimų, atliktų Ukrainos karo ir su juo susijusių klausimų tematika, kuri iš šio tyrimo buvo eliminuota. Tai gali turėti įtaką formuluojamoms LRT tyrimų kokybės vertinimo išvadoms.

## Sėkmingo tyrimo samprata

Žurnalistų buvo klausama, kurie tyrimai, jų nuomone, sulaukė didžiausios sėkmės bei kuo matuojama tyrimo sėkmė.

LRT žurnalistas M. Aušra kaip sėkmingiausius tyrimus nurodė 2 - karstų perpardavimo ir „penktosios kolonos“ tyrimus. Pirmasis dėl to, kad *„buvo paliesta bažnyčios amorali veikla, kas šiaip jau neturėtų vykti apskritai. Labai žmogiška tema, visi susiduria su artimųjų laidojimu“*. Antrasis dėl to, kad *„apie tai buvo daug kalbama, bet jokių konkrečių detalių nebuvo pateikiama. Šis tyrimas atskleidė pilną penktosios kolonos mastą, pateikė įrodymus“*. Interpretuojant žurnalistų atsakymus, galima manyti, kad žurnalistas tyrimo sėkmę mato kaip jo naudą, artimumą žmogui, skaitytojui, matuodamas tuo, ar buvo pakankamai prieita prie auditorijos ir jai tyrimas buvo reikalingas. Tad sėkmės matas šiam žurnalistui yra tematika ir artimumas.

LRT žurnalistė I. Makaraitytė teigia, kad *„svarbiausia, ar pavyko atsakyti į išsikeltus klausimus ir atrasti esmę. Užčiuopti sisteminę problemą. <...> sisteminė korupcija, kaip tyčia, veši tose srityse, kuri nepasiekia plačios visuomenės ir todėl tokios temos būna mažiau pastebimos, nišinės, prasčiau suskaitomos ar sužiūrimos. <...> taip, svarbu, kad tyrimas pasiektų kuo platesnį skaitytojų ratą. Tačiau iš tiesų mums svarbiausia, kokią sisteminių pokyčių atliko mūsų darbas. Pvz., po tyrimo apie „Igničio“ akcijų deklaravimą buvo priverstas pasitraukti Finansų viceministras. Tai labai reikšmingas pokytis.“* I. Makaraitytės atsakymas atskleidžia, kad, nors įprastai sėkmė matuojama dideliu publikacijos skaitomumu (žiūrimumu), vis dėlto svarbiausias sėkmės matas yra sisteminis pokytis.

LRT žurnalistė R. Juknevičiūtė-Simanavičienė iš LRT tyrimų istorijos išskyrė 6 atliktus tyrimus, pabrėždama, kad „tai geriausiai nuskambėję mūsų tyrimai, sulaukę didžiausio atgarsio“; „sėkmingu tyrimu aš laikau tokį, kuris tampa aktualus ir skaitomas visuomenei. Bet kartu ir iššaukia institucinę reakciją, atneša kokią nors pokytį. Aš manau, kad mūsų skyrius yra padaręs ir kitų labai reikšmingų tyrimų, kurie galbūt taip garsiai nenukambėjo, bet turėjo institucinį poveikį“, – teigia žurnalistė. Tad, kaip ir kolegė I. Makaraitytė, R. Juknevičiūtė – Simanavičienė mano, kad sėkmingas žurnalistinis tyrimas yra tas, kuris yra skaitomas ir kuris turi poveikį.

J. Tvaskienės nuomone, „kai tyrimas padaro poveikį visuomenėje, jis sulaukia didžiausios reakcijos – tokiu atveju ir yra sėkmė, kad tu realiai gali padaryti pokytį, kuris yra svarbus nemažai visuomenės daliai. Manychiau, kad tyrimų žurnalistika, kaip nė viena kita žurnalistikos sritis, yra nukreipta į visuomenės tobulinimą ir mokymą. Kai pasieki tam tikrą rezultatą šioje srityje, tai yra poveikis, kurio tu norėtum.“

15min žurnalistė J. Damulytė klausime apie kriterijus, lemiančius tyrimo sėkmę, kaip pavyzdį nurodo atliekamą ir tebetęsią tyrimą apie magistralinio dujotiekio vamzdyną ir vienareikšmiškai teigia apie tyrimo poveikį: „Ko mums pavyko pasiekti ir kuo labai didžiuojamės – tai tarptautinių partnerių įsitraukimo ir tokio išjudinimo, nes tie dalykai, kurie buvo sąstingyje ar kažkokio atsainaus požiūrio įkaitai, jie išsijudino po mūsų rašinių.“

15min žurnalistė G. Navickaitė antrina kolegei J. Damulytei, nurodydama, kad „skaitomumas, pasiekiamumas yra labai svarbu, tai aktualu, nes jei tavo darbas nepasieks visuomenės, tai kokia nauda iš tavo darbo“. G. Navickaitė nurodo, kad sudėtingomis temomis yra žymiai sunkiau pasiekti visuomenę ir kartais nepavyksta, tačiau, nepaisant to, tie tyrimai yra labai svarbūs, nes „jie padarė kažkokį pokytį arba mažai visuomenės daliai buvo svarbūs. Pavyzdžiui, tyrimas apie rusiškas detales Lietuvos ir Lenkijos dujotiekyje. <...> tema „vamzdžiai“ – kaip sunku pateikti visuomenei, kad tai yra įdomu. Supranti, kad tai yra aktualu, kalbame apie strateginį objektą ir jo tinkamą veikimą, bet visuomenės susidomėjimas, tyrimo pasiekiamumas tikrai nebuvo didelis“. G. Navickaitė greta skaitomumo kaip esminį sėkmės kriterijų išskiria pokytį.

15min žurnalisto V. Balkūno teigimu, matuojant tyrimo sėkmę per redakcijos prizmę, reikalingas didelis skaitomumas. Tačiau akcentuoja, kad svarbus yra realus situacijos pokytis. „Jei kitos žiniasklaidos priemonės pertransliuoja, tai reiškia, kad tu užkabinai svarbią temą, antras dalykas – kad tu tai padarei profesionaliai, nes tave įvertino konkurentai ir jie tą problemą toliau vysto. Tai, mano galva, yra vienas iš kokybės įrodymų“, – samprotauja V. Balkūnas.

---

Apibendrinant žurnalistų požiūrius, galima teigti, kad pagrindinis, esminis sėkmingo tyrimo, kaip ir gero tyrimo, kriterijus yra jo **poveikis**, realūs sistemos **pokyčiai**. Jį įvardino ir išskyrė kaip esminį šeši iš septynių kalbintų žurnalistų. Penki iš septynių žurnalistų taip pat kaip sėkmės kriterijų įvardijo tyrimo **skaitomumą**. Du žurnalistai paminėjo tyrimo **temos reikšmingumą bei artimumą skaitytojui**.

---

## Kokybiško tyrimo samprata

Žurnalistų buvo klausiama, kas, jų nuomone, yra kokybiškas tyrimas ir kokie yra tyrimo kokybės kriterijai.

LRT žurnalistas M. Aušra svarsto, kad „*nepaisant visko, įdėto darbo ir temos aktualumo, kokybiškiausi tyrimai yra tie, kurie sukuria poveikį*“, kuris „*nebūtinai privalo įvykti kitą dieną, tai gali įvykti per laiką*“. Kalbant apie konkrečius tyrimo kokybės kriterijus, žurnalistas nurodo, kad „*turi būti aiški tema/problema, turi būti nustatytas kaltininkas, turi būti gauta žmonėms įprastai neprieinama informacija, būtinai privalo būti pateikti įrodymai, negali būti svarstymų, taip pat tyrimas privalo būti padarytas kaip įmanoma objektyviau, negali matyti žurnalisto nuomonės*“.

I. Makaraitytė teigia, kad „*kokybiškas tyrimas yra tuomet, kai mes atsakome į išsikeltus klausimus ir galime savo poziciją pagrįsti surinktais įrodymais: dokumentais, vaizdo, garso įrašais, fotografijomis, patvirtintais liudininų teiginiais su įrodymais arba kelių nesusijusių vienas su kitu šaltinių/liudininų*. Kokybiškai atlikto tyrimo paskelbtų faktų negalima paneig-

ti, jis yra atsparus skundams ir ieškiniams, nes jame yra užtektinai įrodymų išdėstytiems teiginiams patvirtinti“.

R. Juknevičiūtei-Simanavičienei „kokybiškas tyrimas yra išbaigtas, ne-skubinamas, nepaliekantis klausimų, įrodantis kruopštų duomenų surinkimą ir patikrinimą“. Žurnalistė išskiria tokius tyrimų kokybės kriterijus: 1. Kokybė svarbiau nei greitis; 2. Sąžiningas skaitytojo atžvilgiu (jokių nereikalingų skandalizavimų, sutirštinių, patogių apidėdriavimų); 3. Proceso remtasi kuo daugiau šaltinių (žmonės, dokumentai ir pan.). 4. Reikšmingas visuomenei (žinia nėra tiesiog „skani“, skandalinga, ji yra svarbi ir aktuali).

J. Tvaskienė pabrėžia, kad „kokybiškam tyrimui taikomi tie patys reikalavimai, t.y. teisingumas, objektyvumas, faktų pagrindimas tikrais įrodymais“. Taip pat išskiria išbaigtumo kriterijų: „Kokybiškas tyrimas yra, kai skaitytojas gauna atsakymus į skaitymo metu jam kylančius klausimus“.

15min žurnalistė J. Damulytė pažymi „labai svarbų akcentą“ – tai yra pagrindumas: „reformos negali tikėtis, jeigu paleidi debesį kažkokį spėlionių, prielaidų lygmenyje“, o „pagrįstas faktais ir duomenimis tyrimas gali pasiekti labiau kokybiško, efektyvaus, sisteminio pokyčio“. Žurnalistė taip pat teigia, kad „labai svarbu tyrimo pateikimas, kokias formas pasitelki tyrimui pateikti, įrodinėti vienus ar kitus faktus“, <...> žanras yra svarbus, kaip tu sugalvoji visuomenei pateikti, paaiškinti temą. Būna, kad temos labai sudėtingos, kurias turi verstis į žmonėms suprantamą kalbą ir čia būna didžiausias iššūkis, nes kartais netinkamai pasirinkęs žanrą ar jo išdėliojimą gali nužudyti temą“. Trečias dalykas, kurį akcentuoja J. Damulytė, yra žurnalistinio asmeninės savybės, asmeninė motyvacija: „Tiriamoji žurnalistikoje negali dirbti žmogus, jei jam nerūpi“, „turi būti pilietiškas, tau turi patikti visi iššūkiai ir turi norėti, siekti pralaužti ledus“.

G. Navickaitė išskiria tokius kokybiško tyrimo kriterijus: pirmas, problema, kuri yra aktuali visuomenei, o ne siaurai žmonių auditorijai; antras, problemos atskleidimo ir žurnalistinio etikos principai (nešališkumas, objektyvumas, nuomonių įvairovė, įvairūs temos pjūviai, konteksto atskleidimas, šaltinių skaičius, užsienio patirties analizė, sąžiningumas, nemanipuliavimas ir nedramatizavimas); trečias – pokytis („Tiriamoji

*žurnalistika skirta ne tik pranešti, bet orientuoti į pokytį. Sudėlioti taip, užfiksuoti, kas sistemoje yra negerai, galbūt trūksta įstatymų, galbūt kontrolės sistema blogai veikia. Iš esmės tu pasiūlai pokytį, kaip tai gali būti sprendžiama“).*

15min žurnalistas V. Balkūnas mano, kad „žurnalistiniame tyrime turėtų būti užkabintos temos, kurios iki to laiko nebuvo žinomos kaip problema, arba buvo žinomos, bet ignoruojamos“, ir „žurnalistas turi pats kažką išsiaiškinti, įrodyti, tai neturi būti tik duomenų surankiojimas ir analizė, jis kažką naujo turi atrasti“, „kokybiškam tyrimui reikia, kad žurnalistai atrastų kažką, kas dar nebuvo žinoma, paviešinta“. Akcentuojamas tyrimo originalumas, pasireiškiantis asmeninėmis aktyviomis žurnalistų pastangomis, bei kažko dar nežinomo, slapto atskleidimas.

Apibendrinant galima matyti, kad tyrimus atliekantys žurnalistai vardina įvairius kokybiško tyrimo kriterijus:

- Temos aktualumas, reikšmingumas (4);
- Pagrįstumas duomenimis ir įrodymais (5);
- Objektivumas (3);
- Išsamumas, išbaigtumas (2);
- Sąžiningumas (2);
- Žurnalistų darbas, pastangos (2);
- Poveikis (2);
- Slaptos informacijos atskleidimas (2);
- Kaltininko nustatymas (1);
- Teisingumas (1);
- Nuomonių įvairovė (1);
- Įvairūs temos pjūviai (1)
- Asmeninės žurnalistų savybės ir motyvacija (1);
- Šaltinių skaičius (1);
- Konteksto atskleidimas (1)
- Originalumas (1)
- Nešališkumas (1)
- Užsienio patirties analizė (1)

Nors dauguma teorijoje išskiriamų kokybiško tyrimo kriterijų buvo žurnalistų paminėti, tačiau dažniausiai tik 1 arba 2 kartus (t.y., tik 1 arba 2 iš septynių

žurnalistų paminėjo konkretų kriterijų). Tik trys kriterijai, t.y. pagrįstumas, temos reikšmingumas ir objektyvumas, buvo paminėti daugiau nei 2 kartus (atitinkamai 5, 4 ir 3 kartus). Nė vienas žurnalistas neužsimena ir nepamini sąvokų „korupcija“, „neteisėta veikla“, „sisteminis blogis“ ar pan.

## Tyrimų žurnalistika ir finansai

Žurnalistų buvo klausama, kokią įtaką daro finansinis kriterijus tyrimo kokybei.

M. Aušra nurodė, kad *„mums už darbą moka algą – nemokėtų algos, nedirbtume“*.

I. Makaraitytė teigia, kad žurnalistai LRT dirba pagal darbo sutartis, o nuo temų, tyrimų kiekio, tyrimų sėkmės ar nesėkmės darbo užmokeskis nesikeičia (*„žurnalistų darbas turi būti apmokamas, nes tai yra imlus laikui ir daug kruopštumo reikalaujantis darbas“*).

R. Juknevičiūtė-Simanavičienė nurodė, kad *„finansai suteikia prieigą prie duomenų bazių (ne Lietuvoje), leidžia geriau apipavidalinti surinktą medžiagą (montažas, filmavimas, grafika ir pan), ir kad „tiriamoji žurnalistika kainuoja daug laiko, o tyrimų nepriekpsi kaip bandelių. <...> tai ir išlaidos žmogiškiesiems resursams – žurnalistui, kuris mėnesių mėnesius gaudamas atlyginimą gali nepateikti produkto“*.

LRT žurnalistė J. Tvaskienė aiškina, kad tyrimų žurnalistika brangi todėl, kad ji imli laiko: *„Sakyti, kad tyrimo negalima padaryti be pinigų, yra visiškai absurdas, nes tai yra mitai, kuriais daugelis vadovaujasi, kad tyrimo eigoje yra kažkam skiriami papildomi pinigai. Kalbėdami apie tai, kad tyrimai yra brangūs, kalbame apie tai, kad jie yra imlūs laikui. Ir tada darbdaviai turi apsispręsti, ar jie gali sau leisti turėti žurnalistus, kurie jiems parašo ne vieną kūrinį per dieną, o vieną kūrinį per mėnesį“*.

15min žurnalistė J. Damulytė atsakydama patvirtina, kad finansinis kriterijus yra labai svarbus: *„Tyrimų žurnalistika yra brangus dalykas“*.

G. Navickaitė pritaria, kad *„finansai yra labai svarbu“*: *„Dažniausiai tai (tyrimas – aut.) yra ne vieno ar dviejų mėnesių darbas, redakcija tau moka algą, prie tyrimų prisideda ir kiti kolegos iš video komandos ar pana-*

šiai. Tai yra didelė investicija“. Taip pat nurodo, kad „finansai yra svarbu ir tyrimo apipavidalinimui. Jei tyrimą pateiki ne straipsnio pavidalu, o, pvz., tai yra dokumentinis filmas, reikalingas režisierius, operatoriai, kitų specialistų įsitraukimas, samdomi žmonės iš šalies“. Žurnalistė akcentuoja, kad „tyrimai negali būti remiami, finansuojami institucijų, nes nebūtų užtikrintas nešališkumas, nepriklausomumas“, „tad redakcijai tai yra prabanga, ne tik mokėti algą, bet taip pat finansuoti projektus“.

V. Balkūnas teigia, kad „jei redakcija moka tau atlyginimą, duoda kompiuterį ir savo palaikymą, tai dažnu atveju tyrimą galima padaryti ir be papildomų finansų“. Anot jo, „papildomi finansai reikalingi, kai reikia kažkokios įrangos (dronų, slaptų kamerų), arba kai reikia tyrimams kažkokių paslaugų (pvz., ištirti oro taršą, grunto mėginius laboratorijoje, prieiti prie mokamos duomenų bazės). Arba jei darai tarptautinį tyrimą, tai kelionėms reikalingi finansai“. V. Balkūnas kaip reikšmingas išlaidas įvardija lėšas, reikalingas tyrimui pateikti: „Tu gali medžiagą pateikti raštu be kažkokių vizualų, bet jei nori pasiekti daugiau, žiūri kitokių išraiškos formų (pvz. reikalinga 3D animacija, dokumentinį filmą pastatyti) tam, kad tyrimas pasiektų daugiau širdžių ir būtų paveikesnis. <...> Didžiąją daugumą tyrimų galima padaryti be išskirtinių finansų, tačiau, jei nori jį gražiau apipavidalinti ir reikia specifinių paslaugų, reikia ir papildomų lėšų“.

---

Apibendrinant žurnalistų pasisakymus, galima tvirtinti, kad tyrimų žurnalistika yra brangi ir reikalaujanti finansinių resursų žurnalistikos rūšis, pirmiausia todėl, kad ji imli laiko. Žurnalistai kaip esminę reikalingų finansų dalį nurodo jiems mokamą darbo užmokestį už kokybišką, tačiau kiekybiškai negausią produkciją. Visi LRT žurnalistai nurodo tik lėšas, reikalingas atlyginimų mokėjimui; viena LRT žurnalistė pamini papildomas lėšas, reikalingas tyrimų apipavidalinimui bei prieigai prie tam tikrų reikalingų duomenų bazių. 15min žurnalistai greta lėšų, reikalingų darbo užmokesčiui, irgi akcentuoja papildomas lėšas, būtinas projektams įgyvendinti bei tyrimui apipavidalinti (speciali įranga, paslaugos, kelionės).

---

## Tyrimams skiriami ištekliai ir redakcijos politika

Žurnalistų buvo klausama, kokie ištekliai yra skiriami jų žiniasklaidos organizacijoje žurnalistiniams tyrimams bei ar yra specifinė redakcijos politika žurnalistinių tyrimų atžvilgiu.

M. Aušra kaip pagrindinį LRT tyrimams skiriamą išteklių nurodo tyrimų skyriuje dirbančių žurnalistų darbo užmokestį, taip pat finansus mokamoms duomenų bazėms įsigyti. *„Specifinės politikos nėra, temų taip pat niekas nediktuoja, kaip ir neaiškina, per kiek laiko turi būti visas padaryta. Žiūrimumas/skaitomumas taip pat esminės įtakos nedaro. Temas apsitariame Tyrimų skyriuje, pakalbame, ar verta daryti, ar yra aktualu, kaip geriausia padaryti, kiek tai galimai truktų. Kiekvienas atvejis yra skirtingas“*, - teigia žurnalistas.

I. Makaraitytė akcentavo skiriamą darbo užmokestį ir nurodė, kad turi „labai palankias sąlygas savo darbui“. Taip pat papildė, kad *„kaip ir kiekvienoje redakcijoje, visuomet yra siekiama maksimalaus rezultato per trumpiausią laiko vienetą, nes žurnalistinio turinio reikia kiekvieną dieną. Tačiau LRT yra supratimas, kad tyrimui atlikti reikia laiko ir geriau yra patikrinti kiekvieną faktą, nei padaryti klaidą“*.

R. Juknevičiūtė-Simanavičienė nurodo, kad LRT tyrimams atlikti skiria ir laiko, ir finansų, taip pat teikia galimybę dalyvauti vidiniuose ir išoriniuose mokymuose, tačiau ištekliai nėra neriboti: *„Mes neturime labai konkrečių limitų dėl atlikimo laiko ar resursų, bet kartu ir jaučiame, kad produkto laukiama kuo greičiau. Dėl temų, kryptių – sprendžiame patys, tačiau po publikavimo aptariame rezultatyvumą platesniame rate“*, – dalijasi patirtimi žurnalistė.

J. Tvaskienė kaip pagrindinį išteklių taip pat nurodo LRT darbuotojams mokamą darbo užmokestį. Papildomų išlaidų, reikalingų tyrimui atlikti, klausimas derinamas su vadovais ir sprendžiamas tikslingumas bei kur pigiausia tą dalyką gauti. Dėl redakcinių nurodymų J. Tvaskienė teigia, kad nei darbų krypties, nei darbui skiriamo laiko redakcija neriboja ir nurodymų neteikia, žurnalistai yra nepriklausomi. *„Yra dar vienas mitas, kad redakcijos vadovybė nurodo žurnalistui, ką daryti ar nedaryti. Ne, taip nėra. <...> Jei tema yra aktuali tuo metu, o tu prie jos kaps-*

*tysiesi metus, tai ji praras aktualumą. Jei matai, kad tavo temai pabaigti reikia laiko ir išleista dabar bus nepilna, tai tu ilgesnį laiką ir dirbi. Reikia suprasti, jei kiekvienas žmogus savo darbui turės amžinybę, tai amžinybę ji ir darys. Svarbu nusistatyti ribas pačiam ir jų laikytis. Mes iš principo neturime spaudimo, kad tą dieną ar valandą mes privalome darbą atiduoti. Mes tiesiog patys atsakingai žiūrime, kad tema taip pat neturi pašvinkti“, – aiškina J. Tvaskienė.*

15min žurnalistė J. Damulytė paaiškino, kad šiuo metu tyrimų skyriuje yra 2 nuolat dirbantys žurnalistai, o papildomų lėšų skyrimas pagal poreikį sprendžiamas konkrečiam projektui. Ji taip pat tvirtina, kad tyrimų žurnalistų „niekas nespaudžia“ ir „nėra kažkokio plano padaryti „tiek“ tyrimų“. Tačiau, anot J. Damulytės, „turime vidinį spaudimą pateisinti savo buvimui ir negalim sau leisti vieno tyrimo per metus, turim aktyviai veikti, temų yra daug ir metais tu negali vilkinti. <...> Jei nori kokybiškai padaryti, pateikti, tai trunka ne mažiau kaip kelis mėnesius, kartais pusmetį ar metus. Darai tyrimą, šalia yra pradėti kiti tyrimai. Kol vieną krapštai, kitam lauki atsakymų ir užklausas. Pas mus nėra plano, užbrėžto tikslo, kad pvz., tyrimas per mėnesį. LRT turi kitas pajėgas – ten yra penki žmonės, pas mus dabar du“.

G. Navickaitė nurodė, kad Tyrimų skyriaus biudžetas yra darbuotojų alga ir, priklausomai nuo tyrimo poreikių, redakcija skiria papildomų lėšų. Įprastai tyrimai trunka 1-6 mėn.: „Priklausomai nuo to, koks tyrimo formatas, skiriami papildomi ištekliai – įmonės darbuotojai ar samdoma atskirai. Nėra numatyta iš anksto tam tikra suma, sprendimai dėl finansavimo priimami kiekvienu atveju atskirai“, – teigia G. Navickaitė.

V. Balkūno teigimu, „visko, ko man reikėjo, aš gaudavau ir gaunu. Pavyzdžiui, reikia tyrimui 2-3 slaptų kamerų, pristatai vadovui, gerai, darom. Pristatai vadovams tyrimo medžiagą ir pasiūlai kurti dokumentinį filmą, jei argumentuotai paaiškini, redakcija skiria lėšas ir palaiko žurnalisto idėjas“. J. Balkūnas džiaugiasi turima laisve tiek darbų, tiek pasitikėjimo prasme, tačiau nurodo iš to kylančią riziką: „kai tau viskas duodama ir nėra kontrolės, turi būti stiprus savikontrolės mechanizmas. Tačiau pats suvoki, kad tu negali tris mėnesius neduoti redakcijai jokios medžiagos.“

Apibendrinus žurnalistų atsakymus, galima matyti, kad tiek *LRT*, tiek *15min* žurnalistai yra laisvi ir nepriklausomi nuo galimų redakcijų ribojimų ar pageidavimų, pasirinkdami tyrimui temas ar skirdami tyrimui savo laiką. Trys žurnalistai (1 iš *LRT* ir 2 – iš *15min*) pamini ir šiame kontekste būtiną savidiscipliną bei savikontrolę. Dvi *LRT* žurnalistės pamini juntamą poreikį kuo greičiau pateikti darbo rezultatą. Kalbant apie finansinius išteklius, žurnalistai kaip pagrindinį nurodo jiems mokamą darbo užmokestį, o konkrečiam tyrimui reikalingi papildomi finansai derinami su redakcijų vadovais atskirai, pagrindžiant jų tikslingumą bei reikalingumą. Panašu, kad *15min* papildomų lėšų tyrimams skyrimo klausimai sprendžiami šiek tiek lanksčiau.

## Visuomenės susidomėjimo ir tyrimų kokybės sąsaja

Žurnalistų buvo klausama, ką rodo didesnis visuomenės susidomėjimas tam tikrais tyrimais; ar tai turi sąsają su tyrimo kokybe bei kiek žurnalistų pastangos lemia didesnę visuomenės susidomėjimą.

M. Aušra mano, kad *„nebūtinai tai susiję su tyrimo kokybe. Dažnai daugiausia peržiūrų gali sulaukti tyrimai, padaryti greičiausiai. Spėju, kad tai susiję su temos aktualumu, kuo ji arčiau žmogaus, kuo labiau pataikai į tai, ką žmonės tuo metu aptarinėja gyvenime“*.

I. Makaraitytės nuomone, stipresnis susidomėjimas *„siejama su temos skandalingumu, aktualumu plačiai visuomenei. Kartais būna ir taip, kad didžiulio visuomenės dėmesio ir didelio populiarumo sulaukia tie darbai, kur rezultatui pasiekti nereikėjo įdėti labai daug darbo.“*

R. Juknevičiūtė-Simanavičienė mano, kad kartais tyrimo populiarumą lemia ir žurnalistų auditorija socialiniuose tinkluose. Tačiau, jos nuomone, *„patiktukai, pasidalijimai ne visada atspindi tyrimo kokybę. Tačiau tokia yra realybė: kas populiaru soc. tinkluose, tas garsiai ir skamba.“*

J. Tvaskienė įsitikinusi, kad tyrimo skaitomumas ir kokybė jokių būdu nesusiję. *„Tyrimo didesnis prieinamumas priklauso nuo jo reklavimo <...>, ir kartais pakankamai vidutiniškas darbas, apie jį kartojant visą mėnesį, įgauna tam tikrą žinomumo pavidalą. Kartais labai išsamus ir*

*kruopštus tyrimas tiesiog nepataiko į laiką, žmonės tuo metu būna susirūpinę kita problema. <...> Tai, kaip sureaguoja skaitytojai ar žiūrovai, tikrai nelemia, ar tai kokybiškas, ar nekokybiškas darbas.“ Žurnalistė atkreipia dėmesį, kad visuomenės susidomėjimas priklauso ir nuo žurnalistų žinomumo, jo reputacijos ir neretai nuo jo galimybės plačiai anonsuoti savo darbą: „Žurnalistas turi tam tikrą galimybę sukurti savo darbo svarbumo aurą. Kartais tai pasitarnauja“.*

J. Damulytė mano, kad tyrimo kokybė ir visuomenės susidomėjimas tik iš dalies tarpusavyje susiję, nes tai priklauso nuo temos. Yra temų, kurios sunkiau suprantamos ar žmonės nejaučia asmeninio santykio, kaip tai pakeis jų gyvenimą; žmogus savęs neidentifikuoja toje temoje, taigi visuomenės susidomėjimas mažesnis: „Nemanau, kad galima taip tiesiogiai susieti, kad jei visuomenė susidomėjo, tai yra kokybiškas tyrimas, o jei nebuvo rezonanso, tai jis nebuvo kokybiškas. Yra labai svarbių, ilgalaikių, strateginių visos valstybės mastu, sudėtingumo prasme temų, kur tu negali prisitaikyti prie popso, o tas sunkias temas palikti. Tiriamoji žurnalistika yra garvežys, kuris veža viską – ir mažiau sudėtingas, bet ir labai sudėtingas temas“, – teigia J. Damulytė.

G. Navickaitė taip pat sutinka, kad vienareikšmiškai atsakyti, ar skaitomumas yra rodiklis, sudėtinga, nes tai priklauso nuo temos. Ji teigia, kad „kai kurios temos skaitytojams yra aktualesnės, labiau suprantamos, dėl to yra labiau žiūrimos ir skaitomos. Skaitomumas yra svarbus rodiklis, bet dažnai svarbūs ir aktualūs tyrimai to skaitomumo neturi“. Žurnalistė nurodo, kad dokumentų klastojimo arba mokesčių vengimo temas yra sudėtinga visuomenei pateikti taip, kad tai būtų aktualu visiems, nes tai yra nuobodžios schemos, nors jas yra svarbu žinoti ir viešinti. „Dėmesio sulaukia, pvz., nusikaltimai, padaryti užsienyje, bet tai yra vienkartiniai atvejai ir nieko daugiau. Tyrimų kokybė ir didelis skaitomumas gali sutapti, bet gali ir ne. Žurnalistų pastangos yra labai svarbios, siekiant problemą parodyti ir įrodyti skaitytojui“, – įsitikinusi G. Navickaitė.

V. Balkūnas pritaria savo kolegoms, kad kokybės ir visuomenės susidomėjimo sąsaja yra dalinė, nes ji labai priklauso nuo temos ir jos pristatymo, pateikimo: „Jei tema jam priimtina ir suprantama, tai ji sulauks

*didesnio populiarumo, skaitomumo ir dėmesio negu ta, kuri galbūt daug rimtesnė, bet į ją įsigilinti reikia laiko, specifinių žinių ir išsilavinimo“. Kaip pavyzdį nurodo 15min bendrą tyrimą su BBC: „Jis buvo pateiktas kaip filmas, labai kokybiškai nufilmuota, drama, muzika, bet mėsos tame darbe nebuvo. „Chebra“ išplėvė pinigų, niekas tų pinigų nerado. Viskas jau buvo žinoma, tik jie tai pateikė gražia forma, bet atsakymų jokių negavo. Ar šis tyrimas kokybiškas? Mano galva, ne. Ar jis sulaukė dėmesio? Taip, sulaukė. Jį rodė BBC, jis gražiai padarytas, ir taip toliau“.*

Apibendrinant žurnalistų atsakymus, galima teigti, kad visuomenės susidomėjimas ir tyrimo kokybė nėra tiesiogiai sąveikaujantys rodikliai ir neturi tiesioginės tarpusavio priklausomybės. Kokybiškas tyrimas gali nesulaukti visuomenės susidomėjimo ir, priešingai, nekokybiškas gali sulaukti didelio skaitomumo. Jei kokybiškas tyrimas sulaukia didelio visuomenės susidomėjimo, ši sąveika gali būti nulemta kitų sąlygų, pvz., tyrimo temos artimumo, suprantamumo, įdomumo bei jos pateikimo būdo ir metodų, žurnalistų reputacijos ir žinomumo, tyrimo išreklamavimo, išplatavimo socialiniuose tinkluose. Viena 15min žurnalistė akcentuoja žurnalistų pastangų ir indėlio svarbą tam, kad kokybiškas ir svarbus tyrimas pasiektų auditoriją.

Klausimui, kaip paaiškinti auditorijos ir pačių žurnalistų tyrimo kokybės vertinimo atotrūkį bei užtikrinti, kad kokybiški tyrimai sulauktų visuomenės susidomėjimo, reikalingas atskiras tyrimas.

## Žurnalistinių tyrimų metodai

Žurnalistų buvo klausiama, kokie metodai ir technikos dažniausiai naudojami žurnalistiniams tyrimams ir ar jie skiriasi nuo bendrųjų žurnalistikos metodų/technikų.

M. Aušra mano, kad metodai skiriasi ir nurodo, kad „žurnalistinio tyrimo esmė – gauti informaciją, kuri kitiems neprieinama, suformuoti negirdėtą žinią. Dažniausia – tai darbas su šaltiniais: asmenimis arba technologiniais įrankiais“. I. Makaraitytė mano priešingai ir teigia, kad „žurnalistiniams tyrimams naudojami visi tie matys metodai ir technikos“.

R. Juknevičiūtė-Simanavičienė vardija tyrimuose naudojamus metodus: atvirųjų šaltinių žvalgyba (dar vadinama OSINT – *Open Source Intelligence*), vadinamasis *undercover* (po priedanga) metodas, išsamus šaltinių ir duomenų rinkimas. Ir paaiškina, kad „nuo aktualijų žurnalistikos metodų tai skiriasi tuo, kad, ko gero, tik tiriamoji žurnalistika ir turi tiek laiko resursų šiuos metodus naudoti.“

J. Tvaskienė mano, kad esą būtų absurdiška, jei tyrimams būtų taikomas kažkoks ypatingas metodas, kurio nežinotų kitų sričių žurnalistai: „Tiek, kad tyrimų žurnalistai gali daugiau laiko skirti bendravimui su pašnekovais, gali daugiau laiko skirti stebėjimui, jei tai reikalinga, gali daugiau laiko skirti gilinimuisi į dokumentus. Tai yra trys pagrindiniai informacijos rinkimo metodai, kuriuos taiko visi. Jokių čia naujovių turbūt neišgalvos niekas“, – teigia J. Tvaskienė.

J. Damulytė nurodo, kad tyrimų žurnalistai turi daugiau laiko – „savotiškos prabangos pasikuisti giliau“: „Ėjimas į gylį – duomenų rinkimas, analizavimas, dokumentai – tai yra daug daugiau nei aktualijų žurnalistikoje. Formų įvairių, eksperimentų naudojimas, kūrybiškumo, kaip surinksi duomenis, juos pateiksi. Yra juntamų skirtumų, greičiausiai dėl pačios tyrimų žurnalistikos specifikos. Mes turim daugiau laiko ir galim naudoti visko įvairiau ir daugiau“.

G. Navickaitė, mąstydamą apie klausimą, prisimena atvejį: „BBC tyrime mano užduotis buvo išsiaiškinti, kada tas lietuvis, Jungtinės Karalystės baudžiamojoje byloje kaltinamas nusikaltimu, bus namuose Lietuvoje. Ir aš apsimečiau ne žurnaliste irėjau pas jo žmoną į kirpyklą, mano tikslas buvo išsiaiškinti, ką ji veiks, ar ji bus su savo vyru, kur jie gyvena, kada bus namuose“. Vis dėlto G. Navickaitė mano, kad visi šie metodai gali būti panaudojami ir aktualijose, versle. „Mes neturim nieko išskirtinio, tik tyrimų žurnalistika pasižymi dideliu informacijos kiekiu ir mes turime daugiau laiko, resursų parodyti ir įrodyti. <...> Tiesiog praktikoje ir realybėje tyrimų žurnalistai jas daugiau naudoja, kaip yra slaptos kameros, sekimas, apsimetimas, simuliacijos. Tai yra ne tyrimo, o informacijos gavimo metodai, ir jie neturi titulo, kad tai yra tyrimų žurnalistikos metodai. Tyrimo metodai yra duomenų analizė, teiginių įrodymas, strategavimas. Teiginius turi pagrįsti,

*neišduodamas šaltinio, turi įtikinti skaitytoją, kad informacija patikima“, – aiškina žurnalistė.*

V. Balkūnas sako, kad įprasti tyrimų metodai ir technikos nesiskiria: „*Visais atvejais gauni pirminę žinutę, tada tikrini ir ieškai papildomų šaltinių, galinčių patvirtinti ar paneigti gautą informaciją. Visa tai daro ir aktualijų, ir tyrimų žurnalistai. Tik aktualijose žurnalistas viską turi daryti labai greitai. Tyrimuose viskas vyksta gerokai lėčiau.*“

Apibendrinant žurnalistų atsakymus, galima formuluoti išvadą, kad tyrimų žurnalistika esą neturi išskirtinių metodų, kurie nenaudojami ar negali būti naudojami aktualijų žurnalistikoje. Tačiau dėl savo specifikos (pvz., poreikio gauti slaptus duomenis, išanalizuoti didelį kiekį duomenų) tyrimų žurnalistika naudojasi platesne metodų įvairove, tam tikrus metodus taiko dažniau nei aktualijų žurnalistai. Dauguma žurnalistų kaip prielaidą taikyti įvairesnius ir rečiau naudojamus metodus nurodė turėjimą tam daugiau laiko. Kita vertus, svarbu priminti, kad naujienų (įvykinių aktualijų) žurnalistui nėra būdinga eksperimentuoti arba virsti priedangos veikėju.

## **Žurnalistinio tyrimo temos pasirinkimas**

Žurnalistų buvo klausiama, kas lemia žurnalistinio tyrimo temos pasirinkimą.

M. Aušra nurodė, kad pasirinkimo priežasčių gali būti įvairių: temą gali diktuoti „kažkokia aktualija“, šaltiniai gali suteikti pirminę įdomią informaciją ir, ją patikrinus, matyti akivaizdūs pažeidimai, taip pat diktuoja jos įgyvendinamumas – ar apskritai šią temą įmanoma išgylvinti. Pasirenkant temą taip pat atsižvelgiama, kiek tyrimas gali būti ir reikšmingas, ir įdomus visuomenei, o, be to, visuomet yra ieškomas naujumo aspektas. I. Makaraitytė teigia, kad temos pasirinkimą lemia labai daug kriterijų, bet svarbiausia – ar įmanoma rasti ir gauti įrodymų išsakytiems teiginiams. R. Juknevičiūtės-Simanavičienės nuomone, temos pasirinkimą pirmiausia lemia konkretaus žurnalistu domėjimosi laukas. „*Vieniems labiau patinka tarptautinės temos, kitiems – vidaus politikos.*

*<...> man asmeniškai svarbu, ar tema reikšminga ir ar į keliamus klausimus įmanoma atsakyti, prielaidas, hipotezes įmanoma įrodyti, – atsako sako žurnalistė. J. Tvaskienė pažymi, kad temos pasirinkimas priklauso nuo to, kokią informaciją gauni iš šaltinio, tada įvertini tos informacijos aktualumą ir svarbumą. „Labai retai būna, <...> kad sėdėtum, žiūrėtum į lubas ir galvotum, ką čia dabar ištyrus. Tema paprastai ateina pati. <...> Tada žiūri, kiek ta tema bus svarbi plačiajai visuomenei. Kad ji nebūtų labai siaura, ir tada nagrinėjai. Tyrimai privalo būti svarbūs platesniam kontekstui“, – sako J. Tvaskienė.*

*J. Damulytė teigia, kad „temos ateina įvairiai, kartais iš šaltinių, į pašto dėžutes, kartais pačių atrastas kampas. Atsirenkame įvertindami, ar tai tiesiog aktualija, ar verta tyrimo. Įsivertini problemos mastą, kiek tai yra svarbi tema, koks potencialus poveikis visuomenei ar jos grupei, valstybės interesams. <...> prioritetą bus sisteminių žaizdų atvėrimui. Svarbu, kiek tai liečia žmonių ir kaip tai liečia žmones“. G. Navickaitė teigia, kad kiekvienas žurnalistas turi laukus, kuriais domisi ir turi tam tikrus šaltinius. Ji sako, kad „tyrimai ateina įvairiausiais būdais, pvz., šaltinis parašo laišką ir pasiūlo susitikti ir duoti informacijos, seni šaltiniai praneša, pažįstamas pasako „tarp kitko“, užsienio kolega informuoja apie problemą. Kelių yra daug, bet įsivertini, kiek tai yra verta tyrimo, kiek tai yra aktualu“. V. Balkūnas mano, kad gerą temą rasti pakankamai sudėtinga; jo nuomone, tyrimų žurnalistai turėtų pasirinkti tas temas, kurios yra tarp teisėsaugos ir piliečių, t.y. nelįsti į teisėsaugos daržą. „Yra temų laukas, pilka zona, kur yra sisteminės problemos, bet teisėsaugai tai yra per menka ir būna užleista (tos pačios šiukšlės, teisių pirkimas, diplomų pirkimas). Turi ieškoti būdų, kaip iškelti tą problemą, paliesti emocijas, kad įvyktų kažkoks pokytis“, – sako V. Balkūnas.*

---

Apibendrinant matoma, kad tyrimų temos pasirinkimą lemia tiek subjektyvios (žurnalistų interesų laukas), tiek objektyvios priežastys (galimybės tą temą išlukšteni, gauti informaciją, faktus įrodyti, pagrįsti), tačiau svarbiausias rodiklis yra pačios problemos socialinis aktualumas, mastas, reikšmingumas, naujumas. Įprastai temų žurnalistai neieško, jos „ateina pačios“.

---

## Problemos ir iššūkiai

Žurnalistų buvo klausiama, kokios problemos – išorinės ir vidinės – kyla atliekant tyrimus ir kaip jos sprendžiamos?

M. Aušra kaip problemas įvardija privataus sektoriaus nenorą atsakyti į klausimus, nebendravimą, o viešų įstaigų dangstymąsi BDAR<sup>4</sup>. „Pirmojo atvejo neišspręsti niekaip. Antruoju atveju – bandai bendrauti teisine kalba, aiškindamas, kad prašoma informacija nėra BDAR objektas, o net jeigu ir yra, Žurnalistų etikos inspektorius yra apibrėžęs, kad tokiais atvejais informaciją vis tiek žurnalistui suteikti reikia“, – apie problemų sprendimų būdus aiškina M. Aušra. Kaip iššūkius taip pat įvardija pasitaikančias logistines/technines problemas, kai reikia kažką užfiksuoti, bet nežinai nei kaip, nei kada tai vyks, arba, kai atsakymą galima rasti tik konkrečiame dokumente, kurį „galėtum gauti tik nutekinimo būdu“. I. Makaraitytė teigia, kad registrų atvėrimas žurnalistams darbą gerokai palengvino, nes „tapo įkandamos kai kurios temos, kurių anksčiau negalėdavome imtis, nes tiesiog negalėdavome prieiti prie duomenų“. Taip pat nurodo, kad LRT yra nepriimtina dirbti pažeidžiant žurnalistinę etiką: „Mes neišgauname įrodymų melu, manipuliacijomis“. R. Juknevičiūtė-Simanavičienė kaip sunkumą nurodo duomenų gavimą, ypač, jei tyrimai tarptautiniai ir reikia duomenų iš užsienio šalių (ypač mokesčių rojų valstybių). Taip pat nurodo, kad darbą apsunkina ir nuolatinis institucijų dangstymasis asmens duomenų apsauga. J. Tvaskienės teigimu – kadangi tyrimų esmė yra atskleisti slaptą informaciją, kurios atskleisti asmenys, institucijos ar kiti veikėjai nenori, tai visi trukdžiai yra susiję su informacijos gavimu. Žurnalistė nurodo, jog „pasitaiko situacijų, kad kai kurios institucijos informaciją bando nuslėpti arba riboti prieigą prie jos. Tada ieškai šaltinių, prašai kolegų pagalbos, ieškai žmonių, kurie tau galėtų padėti. <...> Yra labai sunku gauti informacijos iš uždarytų institucijų, tarkime, tokių kaip kariuomenė, bažnyčia ir pan.“. J. Tvaskienės nuomo-

<sup>4</sup> BDAR – tai 2016 m. balandžio 27 d. Europos Sąjungos priimtas Bendrasis duomenų apsaugos reglamentas 2016/679, įtvirtinęs fizinių asmenų duomenų apsaugos principus ir tvarkymo taisykles. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A32016R0679>

ne, „tyrimų žurnalistika dabar Lietuvoje išgyvena aukso amžių ir yra gana stiprus palaikymas“.

J. Damulytė kaip tyrimų žurnalistikoje kylančius sunkumus ir iššūkius nurodo finansų trūkumą, žmoniškųjų išteklių trūkumą, ribotą informacijos prieinamumą bei pasitikėjimo žiniasklaida trūkumą: „Tyrimai yra brangus dalykas ne tik dėl to, kad išlaikyti mus, kelis žmones, kurie kažką krapšto kelis mėnesius, bet jei nori daryti didesnius projektus, reikalinga išorės pagalba, pvz., režisieriaus, operatoriaus, ir neretai redakcijos išteklių tam gali neužtekti, reikia ieškoti kažkokių donorų, kažkur gauti paramos“, – apie finansinius iššūkius kalba J. Damulytė. „Žmonių, kurie dirba ir gali dirbti šiame lauke, yra ribotai“, – priduria pašnekovė. Kalbant apie problemas, kylančias gaunant informaciją, J. Damulytė nurodo, kad „mes turime remtis į kažkokius duomenis. Ir ne tik Registrų centro duomenis, bet yra daugybė valstybės registrų, prie kurių mes iki šiol neprieiname ir net sapnuoti negalime“; „BDAR'as yra keiksmazodis tūlam žurnalistui, nes per savo gyvavimo laikotarpį buvo taip iškraipytas, taip manipuliuojama juo, kad mums reikėjo nueiti ilgą kelią, net teismų pagalba, kad galėtume užsiimti tam tikras pozicijas ir dabar jau turime tam tikrus burtazodžius, kuriuos įtraukę į savo užklausas gauname informaciją, tačiau dar dažnai pasitaiko tų trukdžių“. Kaip problemą žurnalistė nurodo tai, jog tyrimų žurnalistika ypač nėra mėgstama politiniame lauke: „Nemažai politikų Lietuvoj jau yra patekę į tyrimų žurnalistikos akiratį ar buvę herojais ir, žinoma, tai nesukuria to pasitikėjimo santykio. Tai yra nemalonu, bet gan įprasta girdėti, kad tai yra „užsakymas“, primityviomis manipuliacijomis bandoma sumenkinti žurnalistų darbą. Nesakau, kad žiniasklaidoje nebūta problemų dėl etikos dalykų, bet manau, kad tyrimų žurnalistika turime siekti maksimaliai kokybiško produkto, pagrįsto dokumentais, įrodymais ar kita medžiaga <...>, kad kuo mažiau suteiktume progų kalbėti apie kažkokių čia sąmokslus ar primityviai manipuluoti. Manau, kad tyrimų žurnalistikos srityje kolegos yra padarę jau didelį įdirbį, kad to pasitikėjimo žiniasklaida Lietuvoje būtų daugiau“.

G. Navickaitė vardija tokias problemas kaip šaltinių trūkumas, sudėtingas informacijos patikrinimo procesas, žmonių baimė kalbėti su ži-

niasklaida, šaltinių apsauga, visuomenės pasiekiamumas, informacijos gausa. Taip pat nurodo kylančias rizikas: „*Būna, kad informaciją duoda tau suinteresuotas žmogus, pvz., konkurentas. Turiu suprasti, koks jo tikslas, kad tavimi nepasinaudotų ir nemanipuliuotų, kaip žurnalistu*“. V. Balkūnas kaip vieną iš pagrindinių problemų nurodo informacijos gavimą ir BDAR'o taikymą. Kitas pašnekovo nurodytas iššūkis yra „*surasti temą, kuri būtų įdomi skaitytojui, būtų įdomi tau ir tenkintų redakcijos lūkesčius*“. Trečias įvardintas iššūkis – kaip pateikti tyrimą, kad kuo daugiau žmonių perskaitytų. „*Su tekstais yra ne kas. Filmų peržiūrų yra daug daugiau. Filmą pažiūri, tai labiau paveikia emocijas ir kyla didesnis pasipiktinimas. Viso to negali perteikti tekste. Į multimedijas investuojam, padarom, bet niekas ten nežiūri. Reikia ieškoti naujų formų – gal per TikTok'ą ar dar kažką – atsiranda iššūkis, kaip prieiti prie skaitytojo*“, – svarsto V. Balkūnas.

Apibendrinant žurnalistų patirtis, tarp darbe kylančių sunkumų vienareikšmiškai pirmauja prieinamumo prie duomenų ir informacijos ribojimo problema, kurią lemia ir teisės aktų ribojimai, ir žmonių nenoras bendrauti bei suteikti informaciją. Informacijos prieinamumo problematiką įvardijo visi 7 apklaustieji žurnalistai. 4 iš jų paminėjo ES Bendrąjį duomenų apsaugos reglamentą kaip keliantį sunkumų gauti reikiamų duomenų. LRT žurnalistai informacijos prieinamumo problemą įvardijo kaip bene vienintelę ir esminę. Tuo tarpu 15min žurnalistai greta informacijos prieinamumo problemos vardija ir kitas – lėšų, žmoniškųjų išteklių, pasitikėjimo žiniasklaida trūkumą, šaltinių apsaugos, visuomenės pasiekiamumo, informacijos gausos iššūkius ir kt.

## Tyrimų poveikio monitoringas

Žurnalistų buvo klausama, ar, paskelbus tyrimą, yra ir kaip atliekama jo poveikio stebėseną.

M. Aušra sako, kad stebėseną atliekama inertiškai: „*Viešą erdvę stebi, matai pranešimus, kas vyksta po to. Kartais, po metų ar pusmečio pats pasižiūri, kas yra pasikeitę toje srityje, kartais iš to išeina ir nauji tyrimai arba naujos publikacijos. Sistemingo veikimo/veiksmų plano nėra*.“ I. Makarai-

tytė atsako, kad stengiamasi stebėti, kaip reaguojama į tyrimą ir kokią atliktas darbas daro poveikį, kokie sprendimai priimami po to. „*Vis dėlto laikomės nuomonės, kad mes neturime proaktyviai siekti, kad kitose institucijose būtų priimami kokie nors sprendimai, kurių galbūt reikalaūtų mūsų tyrimas. Mes galime vėl iškelti klausimą, kodėl nebuvo reaguojama, kodėl nebuvo taisomi trūkumai, tačiau esame nusprendę, kad žurnalisto darbas yra iškelti problemą į viešumą, pateikti jos esmę, bet žurnalistas nėra visuomenės veikėjas*“, – paaiškina LRT poziciją Tyrimų skyriaus vadovė.

R. Juknevičiūtė-Simanavičienė nurodė, kad „*kažkokios specialios stebėsenos neatliekame, tyrimo sėkmę ar nesėkmę aptariame vidiniame kolektyve*“. J. Tvaskienė sako, kad „*privalu sekti ir stebėti*“. Ji nurodo, jog LRT tyrimų puslapyje yra nemažai medžiagos, vadinamos „po tyrimo“: „*Mes stebime situaciją ir informuojame, kaip toliau vystosi situacija. Šiuo darbu dalinamės su aktualijų skyriaus žurnalistais. Gauname informaciją ir tada sprendžiame, ar patys toliau plėtojame, jei yra naujų detalių, ar tai padaro aktualijų žurnalistai, kurie konstatuoja, kad štai įvyko toks pokytis*“.

J. Damulytė įsitikinusi, kad svarbu stebėti, kas vyksta toliau: „*Mes temoms nepaleidžiam, nuolat stebime ir plėtojame bei apie situaciją informuojame*“. Ji teigia, kad nuolatinis atkaklus dėmesys yra viena iš priemonių siekti pokyčio. „*Nebūtinai viskas atsispindi publikacijose, negali visko aprašyti ir sutalpinti, bet nuolatinės užklausos, tikslinimai, konkrečios detalės, klausimai spaudžia į kampą ir verčia atsakingus asmenis ieškoti ir imtis aktyvių sprendimų. Tyrimas ne tik kad nesibaigia, bet jis plečiasi*“, – dalijasi 15min pozicija tyrimų skyriaus vadovė.

G. Navickaitė pritaria kolegei, sakydama, kad „*tyrimų žurnalistika nepaleidžia. Kokybei yra labai svarbu nepamiršti savo temų, apie jas institucijų paklausti po pusmečio, metų*“. Žurnalistė mano, kad poveikis yra jau tai, kad žmonės sužino ir vyksta diskusijos tarp žmonių, visuomenininkų, organizacijų. Anot G. Navickaitės, žurnalisto darbas yra stebėti, kas ką šneka ir kas iš tų diskusijų atsiranda, ar asmenys sulaukia atsakomybės, ar pradėti tyrimai, kokie yra tyrimų rezultatai, išvados, ir kaip sistema pasikeitė. „*Ar sistema liko tokia pati, kad vėl galėtų nutikti toks atvejis. Pavyzdžiui, ar po šiukšlių tyrimo nelegalus šiukšlių vežėjas vis tiek gali vežti*

*atliekas? Taip, galėtų, bet jis tada susilauktų didesnės baudos, automobilio konfiskavimo ir didesnių teisinių nemalonumų. Poveikį galima pamatuoti įstatymų pakeitimais, kontrolės mechanizmų pakeitimais*“, – apie poveikio stebėseną kalba G. Navickaitė. V. Balkūnas prisipažįsta, kad poveikio stebėsenos dažniausiai pats neatlieka, bet kiti tyrimų žurnalistai tai mėgsta. *„Reikėtų rašyti apie realius pokyčius. Nes svarstyti tai visada kas nors ką nors svarsto“*, – sako V. Balkūnas ir kelia klausimą, kokia yra tyrimų žurnalistikos paskirtis. *„Vieni sako, aš tik paviešinu problemą ir mano darbas padarytas. Kiti sako, kad žurnalistika turėtų siekti pokyčio. Kiek tavo darbas yra siekti pokyčio? Ar paleidi gniužulą nuo kalno ir tegu rieda, ar leki paskui ir stebi, kas nutiks, vaikštai į Seimą, institucijas, klausinėji, stebi kontrolės mechanizmus. Kur baigiasi tas darbas?“*, – retoriškai klausia žurnalistas.

Apibendrinant galima teigti, kad dauguma žurnalistų stebi viešąją erdvę, kokią poveikį turėjo ir kokią reakciją sukėlė jų atliktas tyrimas; apie įvykusius pokyčius, sprendimus informuoja visuomenę. Tačiau kalbant apie proaktyvų siekį, kad tyrimas lemtų realų sisteminių pokytį, žurnalistų nuomonės išsiskiria. *LRT* pozicija yra problema paviešinti, o jos sprendimą palikti atsakingoms institucijoms. Tuo tarpu *15min* pozicija yra tyrimų problematikos nepalikti ir dėti maksimalias pastangas, kad sisteminis pokytis įvyktų.

## Pastebėjimai

1. Daugeliu klausimų *15min* ir *LRT* žurnalistų samprata apie tyrimų žurnalistikos kokybę bei ją lemiančius veiksnius yra labai panašūs; be to, jų požiūris iš esmės atitinka literatūroje suformuluotus principus bei teiginius.
2. *15min* žurnalistai išsiskiria tuo, kad kaip labai reikšmingą tyrimų kokybės kriterijų įvardija tyrimų pateikimo formą ir žanrą. Pastebėtina, kad jų atlikti tyrimai pasižymi pateikimo originalumu ir įvairumu. Tyrimai pateikiami įvairiais formatais, būdais, žanrais, siekiant pasiekti kuo didesnę visuomenės prieinamumą, susidomėjimą bei

skaitomumą. Atsižvelgiant į tai, kad *15min* yra komercinė, pelno siekianti žiniasklaidos įmonė, išsilaikanti iš savo produkcijos bei reklamos pardavimų, jai yra svarbu sutelkti kuo didesnę auditoriją, kuri generuoja didesnes pajamas. Tai iš esmės nėra taip aktualu *LRT*, valstybės biudžeto finansuojamam nacionaliniam transliuotojui. Pastebėtina, kad *LRT* tyrimų pateikimo forma dažnai yra tradicinė publikacija – reportažas, straipsnis, tačiau patys tyrimai savo temomis labiau orientuoti į sprendimų priėmėjus, o ne į plačiąją visuomenę, t.y. mažiau skaitomi, mažiau artimi ir aktualūs didžiajai visuomenės daliai (pvz., sankcijų apėjimo schemas).

3. Kalbant apie tyrimų poveikį kaip esminį tyrimų žurnalistikos elementą, šių dviejų žiniasklaidos organizacijų požiūriai išsiskiria. *LRT* labiau orientuojasi į tyrimų kiekybę ir, atlikę vieną tyrimą, skuba daryti naują. *LRT* atlieka žurnalistinį darbą publikuojant tyrimą ir palieka jį atsakingų institucijų priežiūrai. Tuo tarpu *15min* tyrimų skyriaus žurnalistai vadovaujasi moto „nepaleisti temos“. Atlikę tyrimą, jie nuolat prie jos grįžta, tikrina, klausia, stebi, kas yra padaryta ar daroma, inspektuoja atsakingas institucijas ir motyvuoja aktyviai veikti, apie pokyčius nuolat informuoja visuomenę.
4. Atsižvelgiant į tai, kad tyrimų žurnalistika iš esmės yra laikytina valdžios kontrolės, korupcijos prevencijos įrankiu, pastebėtina, kad žurnalistai atsakymuose nepamini šių požymių, nors dažnai kaip kokybės kriterijų mini temos aktualumą ir reikšmingumą. Korupcijos atskleidimas yra sudėtingas, reikalaujantis įdirbio, drąsos, kompetencijos. Nors tyrimų žurnalistika Lietuvoje išgyvena pakilimą, manytina, kad itin sudėtingiems korupciniams tyrimams Lietuvos tyrimų žurnalistai dar nėra pasirengę.

## **Išvados ir apibendrinimas**

### *Žurnalistinių tyrimų kokybė ir jos matavimo kriterijai*

- Kokybiška žurnalistika yra reiškinys, be kurio negali būti demokratijos. Didesnė žurnalistikos kokybė užtikrina galimybę piliečiams priimti geresnius sprendimus, o valdžią įpareigoja būti atsakingesnę.

- Kokybė yra subjektyvi sąvoka, priklausanti nuo kiekvieno interesų, žinių, prioritetų, netgi politikos. Sprendimas, ką laikome kokybe, priklauso nuo kultūrinių, socialinių, ekonominių pagrindų, išsilavinimo.
- Svarbus šaltinis žurnalistikos kokybei apibrėžti yra žurnalistų etikos kodeksai (norminiai dokumentai).
- Siekiant apibrėžti, kas yra kokybiškas žurnalistinis tyrimas bei atriboti jį nuo rinkoje patiekiamų *kvazi* žurnalistinių tyrimų (ar analitinės žurnalistikos), galima teigti, kad, pirma, kokybiškas žurnalistinis tyrimas yra tada, kai jis atitinka tyrimų žurnalistiką identifikuojančius požymius; ir, antra, atitinka bendruosius kokybiškos žurnalistikos principus bei kriterijus, suformuluotus žurnalistų etikos norminiuose dokumentuose.

#### *LRT ir 15min žurnalistinių tyrimų kokybės vertinimas ir palyginimas*

- Vienas *LRT* žurnalistas vidutiniškai atlieka beveik 3 kartus daugiau tyrimų nei *15min* žurnalistas per tą patį laikotarpį. Vieno *LRT* žurnalistinio tyrimo atlikimo vidutinė trukmė yra beveik 3 kartus trumpesnė nei vieno *15min* tyrimo vidutinė trukmė. Toks akivaizdus skirtumas leidžia įtarti, kad *LRT* orientuojasi į didesnę tyrimų skaičių, dėl to gali nukentėti tyrimų kokybė.
- 3 iš 5 analizuotų *LRT* tyrimų kelia pagrįstų abejonių dėl jų atitikimo tyrimų žurnalistikos kriterijams. Tarp *15min* analizuotų tyrimų didesnių trūkumų turi ir abejonių kelia 1 iš 5 žurnalistinių tyrimų.
- 2 iš 5 analizuotų *LRT* tyrimų yra apie „nesistemines“ (nors tyrimuose plačiau nepaaiškinama, tačiau kontekste suprantamas kaip neatitinkančias valdžią turinčiųjų) nuomones; tai kelia abejonių dėl *LRT* nepriklausomumo ir nešališkumo bei preziumuoja, kad *LRT*, kaip nacionalinis transliuotojas, išlaikomas iš valstybės biudžeto, atstovauja esą „sisteminei“, t.y. valdžios formuojamai nuomonei. Atsižvelgiant į tyrimų žurnalistikos, kaip demokratijos užtikrinimo priemonės, kontekstą, minėtuose tyrimuose neatskleidžiama ir nepagrindžiama, kaip ir kodėl „nesisteminiai“ diskursai viešojo intereso prasme yra valstybei bei visuomenei pavojingi.

- *LRT* tyrimų žurnalistika yra labiau orientuota į sisteminių spragų analizę ir atskleidimą. *15min* orientuojasi į nelegalias veiklas, užleistą problemas, kurioms spręsti valstybės institucijos neranda laiko ir kitų resursų.
- *LRT* žurnalistų, atlikusių analizuotus tyrimus, pastangos nėra pakankamai atspindimos; tai kartais sukelia abejonių dėl tyrimų patikimumo, įtikinamumo, ar tikrai viskas kruopščiai buvo patikrinta ir buvo skirta pakankamai ir vienodai dėmesio skirtingoms istorijos pusėms. Gana didelio visuomenės nepasitikėjimo žiniasklaida kontekste žurnalistų pastangas ieškoti ir tikrinti informaciją ir šaltinius tikslinga paversti skaidresnėmis.
- Nors esminis tyrimų žurnalistikos tikslas – paviešinus pažeidimą siekti pokyčio, prisidedant prie geresnės valstybės ir visuomenės kūrimo, šiuo klausimu *LRT* ir *15min* pozicijos išsiskiria. *LRT* tyrimų žurnalistai yra nuomonės, kad jų darbas yra paskelbti tyrimą ir palikti jį atsakingoms institucijoms spręsti. *15min* taiko aktyvią praktiką po tyrimo: temą ir visuomeninį-politinį-teisinį vyksmą sekti bei palaikyti naujienų darbotvarkėje.
- Viešosios erdvės stebėjimai rodo, kad *15min* atlikti tyrimai sulaukia daugiau dėmesio ir įvairesnių poveikio priemonių nei *LRT* tyrimai. Iš analizuotų tyrimų tam tikro matomo poveikio sulaukė 20 proc. (1 iš 5) *LRT* ir 60 proc. (3 iš 5) *15min* tyrimų. Nėra aišku, ar poveikis nematomas dėl žurnalistų pastangų trūkumo, ar dėl pačių tyrimų kokybės trūkumų.
- Tiek *LRT*, tiek *15min* analizuotų tyrimų atvejais galima rasti objektyvumo trūkumų, kai tam tikri tyrime nurodyti faktai, išsakyti teiginiai nėra pagrįsti šaltinių duomenimis arba tai neatspindima tyrimo pristatyme. Tai sukelia grėsmės tyrimo patikimumui. Didesnė kritika išsakytina *LRT* tyrimų atžvilgiu dėl balanso trūkumo, kadangi visuose analizuotuose tyrimuose nėra užtikrinama požiūrių įvairovė, negauti pažeidimais įtariamų asmenų komentarai ir nematomos atkaklios žurnalisto pastangos tokią informaciją gauti.
- Atsižvelgiant į tyrimų žurnalistikos teoriją, jai būdinga šaltinius skai-

čiuoti net ne dešimtimis, o šimtais. Šiuo požiūriu LRT ir 15min atlikti tyrimai yra mažesnės apimties. Vertinant analizuotus tyrimus apibendrintai, 15min pasižymi didesniu šaltinių skaičiumi bei jų įvairove. Tyrimuose pastebimas gana didelis šaltinių anonimiškumas, kas įprastai yra būdinga tyrimų žurnalistikai. Dažnai iš publikacijos yra sudėtinga nustatyti ir įvertinti šaltinių skaičių, jo patikrinimą bei tuo pagrindu įvertinti patikimumą. Didesnis anonimiškumas kenkia tyrimo pagrįstumui bei patikimumui, jei anonimiinių šaltinių liudijimai nepatvirtinami papildomais duomenimis.

- Tiek LRT, tiek 15min kai kurie analizuoti tyrimai turi trūkumų, susijusių su tyrimų išsamumu ir išbaigtumu, nepateikiant atsakymų į visus tyrime kylančius klausimus, platesnio įvykio ar reiškinio konteksto, neatsakius į klausimus *kaip* ar *kodėl*.
- 15min žurnalistų atlikti tyrimai pasižymi jų pateikimo visuomenei originalumu, įvairumu, patogumu, siekiant pasiekti kuo didesnę visuomenės prieinamumą, susidomėjimą bei skaitomumą. LRT tyrimų pateikimo forma dažnai yra tradicinė publikacija, nepateikiant vartotojui galimybės nuorodomis naviguoti į susijusius pranešimus. Atsižvelgiant į tai, kad 15min yra pelno siekianti žiniasklaidos organizacija, išsilaikanti iš savo produkcijos bei reklamos pardavimų, tikėtina, jai yra svarbu sutelkti kuo didesnę auditoriją, kuri generuoja didesnes pajamas. Tai galimai nėra taip aktualu iš valstybės biudžeto finansuojamai LRT.
- Daugeliu klausimų 15min ir LRT žurnalistų samprata apie tyrimų žurnalistikos kokybę bei ją lemiančius veiksnius yra labai panašūs, be to, jų požiūris iš esmės atitinka literatūroje bei teorijoje suformuluotus principus bei teiginius.
- Tyrimų žurnalistikos teorijoje poveikis (pokytis) yra tyrimų žurnalistikos tikslas, o ne kokybės kriterijus. Tačiau praktiškai laikoma, kad, jei tyrimo tikslas pasiektas ir pokytis įvyko, tai tyrimas yra kokybiškas (geras, sėkmingas), ir poveikis/pokytis žurnalistų yra laikomi kokybiško tyrimo identifikatoriumi.
- Atsižvelgiant į tai, kad tyrimų žurnalistika pagal savo esmę yra laiky-

tina valdžios kontrolės, korupcijos prevencijos įrankiu, pastebėtina, kad žurnalistai, kalbėdami apie savo darbą, neakcentuoja šio požiūrio, nors dažnas kaip kokybės kriterijų išskiria temos aktualumą ir reikšmingumą. Korupcijos atskleidimas yra sudėtingas, reikalaujantis įdirbio, drąsos, kompetencijos. Nors tyrimų žurnalistika Lietuvoje išgyvena pakilimą, manytina, kad sudėtingiems korupciniais tyrimams *LRT* ir *15min* tyrimų žurnalistai dar nėra pasirengę.

#### *Tyrimų kokybę lemiantys veiksniai*

- Kokybiškai tyrimų žurnalistikai užtikrinti būtinas pakankamas finansavimas, technologinių pokyčių adaptacija ir recepcija, išskirtinės asmeninės žurnalistos savybės, motyvacija, specialūs įgūdžiai ir kompetencijos, žurnalistų specializacija, bendradarbiavimas, informacijos ir žodžio laisvė, informacijos prieinamumas, šaltiniai, laikas ir ištekliai, redakcijos drąsa ir palaikymas, intelektualiai ir sąmoninga visuomenė, sveika konkurencija.
- Įprastai tyrimo procesas vyksta už „uždarų durų“ ir nėra, ir negali būti matomas. Tyrimo kokybei yra reikšmingas paties žurnalistinio proceso skaidrumas – tai pastangų lygis pasidalinti įrodymais su auditorija, parodyti pastangas, jog šaltinis ir jo informacija patikrinta.
- Internetas ir multimedijos suteikia naujas galimybes kontekstui pateikti bei vartotojui pritraukti: hipertekstualumas su nuorodomis į kitus požiūrius, kitus šaltinius, ankstesnes analizuojamos temos istorijas, publikacijų papildymas susijusiais šaltiniais, įrodymais.
- Tyrimų žurnalistikos tikslas yra sutelkti ir išlaikyti visuomenės dėmesį ties visuomenei aktualiomis, svarbiomis, nors neretai sudėtingomis temomis. Didesnis visuomenės susidomėjimas tam tikrais tyrimais savaime nereiškia ir neužtikrina tyrimo kokybės. Tačiau didesnis visuomenės įsitraukimas ir susidomėjimas yra svarbus veiksnys, siekiant tyrimo atskleistą problemą priartinti prie sprendimų priėmėjų. Siekiant užtikrinti didesnę visuomenės įsitraukimą ir susidomėjimą atliekamais tyrimais, tikslinga investuoti į tyrimų pateikimo ir pristatymo visuomenei kokybę.

- Apklaustieji tyrimų žurnalistai pagrindine savo darbo problema vieningai nurodo informacijos (ne)prieinamumą, tačiau taip pat įvardijami ir lėšų, žmoniškųjų išteklių, pasitikėjimo žiniasklaida trūkumo, šaltinių apsaugos, visuomenės pasiekiamumo, informacijos gausos iššūkiai ir kt.
- Matuoti tyrimų žurnalistikos kokybę yra labai sudėtinga. Tačiau tai reikia daryti, kad neužmirštume šio klausimo aktualumo bei siektume kokybės tobulinimo ir tyrimų efektyvumo. Kai žurnalistai kapsto korupciją, jie skatina ir politikus, policiją, prokurorus ir teismus geriau atlikti savo darbą bei priartina visuomenę atskaitingos demokratijos link.

## Šaltinių sąrašas

1. Abdenour, J. ir Riffe D. (2019). Digging for (ratings) gold: the connection between investigative journalism and audiences. *Journalism studies*, 20 (16), 2386-2403. <https://doi.org/10.1080/1461670X.2019.1598887>
2. Abdenour, J. (2018). Inspecting the investigators: an analysis of television investigative journalism and factors, leading to its production. *Journalism and mass communication quarterly*, 95(4), 1058-1078. <https://doi.org/10.1177/1077699017733438>
3. Aucoin, J. (2007). *The Evolution of American Investigative Journalism*. University of Missouri.
4. Autorių kolektyvas. (1995). *Žurnalistikos vadovėlis*. (skirtas žurnalistams, dirbantiems Baltijos bei kitose besivystančiose demokratinėse valstybėse). Vadovėlį sudarė žurnalistai, dirbantys Jungtinėse Valstijose ir Europoje. International Research and Exchanges Board (IREX).
5. Bachmann, P., Eisenegger, M. ir Ingenhoff, D. (2021). Defining and measuring news media quality: comparing the content perspective and the audience perspective. *The international journal of press/politics*, 27(1). <https://doi.org/10.1177/1940161221999666>
6. Braun V. ir Clarke V. (2021). Can I use TA? Should I use TA? Should I not use TA? Comparing reflexive thematic analysis and other pattern-based qualitative analytic approaches. *Counselling and Psychotherapy in Research*, 21, 37-47. <https://doi.org/10.1002/capr.12360>
7. Bryman, A. (2012). *Social research methods*. Oxford.

8. Cancela, P., Gerber, D. ir Dubied, A. (2021). „To me, it’s normal journalism“ professional perceptions of investigative journalism and evaluations of personal commitment. *Journalism practice*, 15 ( 6), 878-893. <https://doi.org/10.1080/17512786.2021.1876525>
9. Carson, A. (2020). *Investigative journalism, democracy and the digital age*. Routledge.
10. De Beer, A. S., ir Merrill J. C. (2004). *Global journalism*. Pearson.
11. De Burgh, H. (2000). *Investigative journalism. Context and Practice*. Routledge.
12. De Burgh, H. (2008). *Investigative journalism*. 2nd edition. Routledge.
13. De Burg, H., Lashmar, P. (2021) *Investigative journalism* (3rd ed.). Routledge.
14. Dennis, E. ir Merrill, J. (1997). Pokalbiai apie žurnalistiką. Vilniaus universiteto leidykla.
15. Eijk, D. (2005). *Investigative journalism in Europe*. VVOJ.
16. Europos Parlamentas. (2013). Europos Parlamento rezoliucija „Kova su organizuotu nusikalstamumu, korupcija ir pinigų plovimu. Rekomendacijos dėl veiksmų ir iniciatyvų, kurių reikia imtis (galutinis pranešimas)“, (2013 m. spalio 23 d., 2013/2107(INI) [https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-7-2013-0444\\_LT.html](https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-7-2013-0444_LT.html)
17. Europos Parlamentas ir Taryba (2016). Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2016/679 dėl fizinių asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo ir kuriuo panaikinama Direktyva 95/46/EB (Bendrasis duomenų apsaugos reglamentas) (2016 m. balandžio 27 d., 2016/679). <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A32016R0679>
18. Feldstein, M. (2006). A Muckraking Model Investigative Reporting Cycles in American History. *The International Journal of Press/Politics* 11(2). <https://doi.org/10.1177/1081180X06286780>
19. Global investigative journalism network. <https://gijn.org/about-us/investigative-journalism-defining-the-craft/>
20. Global investigative journalism network. (2017). *Investigative impact*. <https://impact.gijn.org/report/>
21. Hamilton, J. T. (2016). *Democracy’s Detectives: The Economics of Investigative Journalism*. Harvard University Press. <https://www.jstor.org/stable/j.ctv2524zkr>

22. Harcup, T. (2004). *Journalism. Principles and practice*. Sage publications.
23. Houston, B. (2010). The future of investigative journalism. *Daedalus*, 139 (2), 45-56. <https://www.jstor.org/stable/20749823>
24. Investigative reporters and editors. <https://www.ire.org/>
25. Krippendorff, K. (2018). *Content Analysis: An Introduction to Its Methodology*. Sage Publications.
26. Kantar. (2023). KANTARMetrix interneto auditorijos tyrimo rezultatai 2023 m. <https://www.kantar.lt/lt/news/kantarmetrix-interneto-auditorijos-tyrimo-rezultatai-2023-m-/>
27. Lacy, S. ir Rosenstiel, T. (2015). Defining and measuring quality journalism. Rutgers. <https://wp.comminfo.rutgers.edu/mpii-new/wp-content/uploads/sites/129/2015/04/Defining-and-Measuring-Quality-Journalism.pdf>
28. Leigh, D. (2019). *Investigative Journalism. A Survival Guide*. Palgrave Macmillan, Cham. [https://doi.org/10.1007/978-3-030-16752-3\\_1](https://doi.org/10.1007/978-3-030-16752-3_1)
29. Lietuvos Respublikos Seimas. (1996). Lietuvos Respublikos Lietuvos nacionalinio radijo ir televizijos įstatymas, (1996 m. spalio 8 d. Nr. I-1571). <https://e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.1559303036A8/asr>
30. LRT. (2022). LRT žurnalistų etikos kodeksas. (2022, gruodžio 13 d.) [https://apie.lrt.lt/api/uploads/LRT\\_zurnalistu\\_etikos\\_kodeksas\\_patvirtintas\\_2022\\_12\\_13\\_61cee4d833.pdf](https://apie.lrt.lt/api/uploads/LRT_zurnalistu_etikos_kodeksas_patvirtintas_2022_12_13_61cee4d833.pdf)
31. LRT. LRT tyrimai. <https://www.lrt.lt/naujienos/lrt-tyrimai>
32. Matulevičius, V. (2021). Etikos ribos tiriamojoje žurnalistikoje. In *Žurnalisto profesinė kompetencija*. Respublikinio seminaro, vykusio 2000 m. birželio 14 d. Vilniuje, pranešimų tezės. VU KF Žurnalistikos institutas. Leidybos centras.
33. McLuhan, M. (2003). *Kaip suprasti medijas: žmogaus tęsiniai*. Baltos lankos.
34. Peters, C. ir Broersma, M. (2013). *Rethinking journalism*, Routledge.
35. Račiukaitytė, R. (2020). Tyrimų žurnalistika Lietuvoje 2015–2020 metais. *Žurnalistikos tyrimai*. VU, 14, 65–98. <https://doi.org/10.15388/ZT/JR.2020.4>
36. Randall, D. (2005). *Universalus žurnalistas*. Management & Media Academy.
37. Sharon, H. I. (2001). *Qualitative research in Journalism*. LEA (Lawrence Erlbaum Associates).
38. Transparency international Lietuvos skyrius. (2023). *Korupcijos*

suvokimo indeksas 2023. <https://transparency.lt/korupcijos-suvokimo-indekse-lietuva-gavo-1-balu-maziau-nukrito-1-vieta/>

39. Tubys, L. (2015). Giunterio Valrafo tiriamosios žurnalistikos galimybės Lietuvoje. Žurnalistikos tyrimai. VU, 9, 24–47. <https://doi.org/10.15388/zt/jr.2015.9.8795>

40. Ullmann, J. ir Colbert, J. (1991). The reporter's handbook. An investigator's guide to documents and techniques, (2nd ed.). St. Martin's press.

41. Vehkoo, J. (2010). What is quality journalism and how it can be saved. Reuters institute fellowship paper, University of Oxford. <https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/sites/default/files/research/files/What%2520is%2520Quality%2520Journalism%2520and%2520how%2520can%2520it%2520be%2520saved%2527.pdf>

42. Viešosios informacijos rengėjų ir skleidėjų organizacijos ir Visuomenės informavimo etikos asociacija. (2016). Lietuvos visuomenės informavimo etikos kodeksas. (2016, vasario 29 d.). <https://e-tar.lt/portal/lt/legalAct/0d1f5740990711ea9515f752ff221ec9>

43. Vilmarus. (2024). <http://www.vilmarus.lt/index.php?mact=News,cntnt01,detail,0&cntnt01articleid=2&cntnt01returnid=20>

44. Wimmer, R. D. ir Dominick, J. R. (2011). Mass media research: an introduction, ninth edition. Wadsworth Cengage learning.

45. Žurnalistų etikos inspektorius. (2005). Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos kodeksas. (2005, birželio 10 d. Nr. SPR-11). <https://e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.DDD980CFD7D2>

46. 15 min. Etikos kodeksas. <https://www.15min.lt/etikos-kodeksas>

47. 15min. Tyrimai. <https://www.15min.lt/tyrimai>